Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Kultuuriteaduste instituut

Etnoloogia osakond

Eva Bürkland

Fotoessee

„Pühapäev Nicosias.

Filipiinlastest koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel”

Magistriprojekt

Juhendajad:

Liivo Niglas, PhD

Terje Toomistu, PhD

Tartu 2025

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et koostasin käesoleva magistriprojekti iseseisvalt. Minu tekstis kasutatud teiste autorite tööd ja uurimused, põhimõttelised seisukohad ja muudest allikatest pärinevad andmed on viidatud. Magistriprojekt on koostatud Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudi etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia magistriprojekti nõuetest lähtuvalt ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Eva Bürkland

27.01.2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4

1. MIGRANTIDEST KODUABILISED KÜPROSEL 7

1.1. Filipiini päritolu koduabilised hooletöö migratsiooni taustal 7

1.2. Hooletöö Küprosel 11

1.3. Identiteet ja kuulumine rände kontekstis 16

2. MATERJALI KOGUMISE MEETODID 20

2.1. Visuaalne etnograafia kui meetod 20

2.2. Ülevaade välitöödest 22

2.3. Väljakutsed väljal. Refleksioon 27

3. FILIPIINLASTEST KODUABILISED NICOSIAS. MATERJALI ANALÜÜS 31

3.1. Fotoessee koostamine 31

3.2. Filipiini päritolu koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel 33

KOKKUVÕTE 38

KASUTATUD ALLIKAD 41

PHOTO ESSAY. "SUNDAY IN NICOSIA: LEISURE TIME AND BELONGING AMONG FILIPINA DOMESTIC HELPERS IN CYPRUS" 46

LISAD 49

Lisa 1. Koduabilise töölepingu näidis 49

Lisa 2. Küsimuskavad koduabilise ja kogukonna aktivisti küsitlemiseks 55

Lisa 3. Informeeritud nõusoleku vorm 58

SISSEJUHATUS

Minu magistriprojektiks on digitaalne fotoessee pealkirjaga „Pühapäev Nicosias. Filipiinlastest koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel“ eesti ja inglise keeles. Jõudsin uurimisteemani Küprosel õpirändel viibides, kui märkasin, et pühapäeviti täitub Nicosia tänavapilt rõõmsameelsete Aasia päritolu naistega. Soovisin teada, kes need naised on, miks nad viibivad Küprosel ja mis neid omavahel ühendab?

Ränne on teema, mis on mind huvitanud kogu magistriõpingute vältel ning puudutab mind ka isiklikult – olen pikemat ja lühemat aega Eestist eemal olnud alates 1990. aastate lõpust ning ka minu enda esimene rändekogemus oli seotud hooletööga. Magistriõpingute esimesel aastal oli mul võimalus üliõpilasuurijana kaasa lüüa Tartu Ülikooli interdistsiplinaarses uurimisprojektis „Noored eestlased globaalses teaberingluses: elukohavalikud kasvavas diasporaas” (lühidalt „Noored eestlased välismaal”), mille raames eestlastest diginomaadide uurimine andis mulle esmase kogemuse nii välitöödest kui ka rännet puudutavate teemade käsitlemisest.

Otsus läheneda teemale visuaalantropoloogia kaudu ja valida magistriprojekti formaadiks fotoessee tulenes mitmest põhjusest. Ühelt poolt tahtsin arendada edasi oma varasemat huvi – aastatel 2005-2007 Argentinas elades ning samal ajal vabakutselise ajakirjanikuna Eesti väljaannetele koostööd tehes sain kogemuse, kuidas ühiskondlikult tundlikke teemasid lisaks tekstile ka fotode kaudu avada. Samasse ajaperioodi jäi ka ühe dokumentaalfilmi eelproduktsiooniga tegelemine, mille teema käsitles samuti hooletööd, täpsemalt Peruu päritolu koduabilise lugu. See kinnitas veelgi soovi ka tulevikus visuaali abil erinevate ja sageli avalikkuse ees nähtamatute ühiskonnaliikmete häält kuuldavaks teha. Teisalt leidsin, et läbi fotoessee on võimalik uurimisteemat avada sügavamalt ja haaravamalt, kui pelgalt teksti kaudu.

Minu uurimuse fookuses on Filipiini päritolu koduabilised, kelle jaoks välismaal hooletöö tegemine on levinud praktika, et võimaldada endale ja oma lähedastele paremat elu. Globaalsest lõunast pärit

koduabiliste arv on Euroopas kasvutrendis, kuna vananev ühiskond ja sellest tulenev suurem hooletöö vajadus on paljudele riikidele väljakutseks, mille lahendusena nähakse võõrtööjõudu. Küprosel on hooletöö ja sellega seotud ränne reguleeritud 1990. aastate algusest ning riiki sisenemiseks peavad koduabilised allkirjastama vastava tööloa aluseks oleva töölepingu, millest tulenevalt on pühapäev ainus vaba päev nädalas. Sel põhjusel muutuvadki koduabilised kord nädalas linnapildis äkitselt nähtavaks.

Otsustasin uurida läbi pühapäevaste tegevuste koduabiliste kuuluvustunnet ning sellest tulenevalt tõstatasin järgmised uurimisküsimused: kuidas veedavad Küprose pealinnas Nicosias koduabilistena töötavad filipiinlased oma vaba aega? Kuidas nad loovad ja väljendavad läbi nende tegevuste kuulumist? Kuulumise uurimine võimaldab mõista, kuidas inimesed kogevad ühiskonda ja kuidas nad suhestuvad sellega nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil. Lähenedes koduabiliste kuulumise temaatikale läbi vaba aja, soovisin fotoessee kaudu kujutada hooletöö tegijaid kui inimesi, kes suudavad vaatamata igapäevaelu raskustele ja väljakutsetele leida rõõmu pühapäevastest koosviibimistest.

Välitööd leidsid aset 2024. aasta märtsikuust maikuuni kümne nädala vältel Küprose pealinnas Nicosias. Visuaalse materjali kogumiseks kasutasin meetodina fotografeerimist, mis toimus peamiselt osalusvaatluste käigus. Samuti viisin läbi individuaalsed poolstruktureeritud intervjuud kolme koduabilise ja ühe kogukonna liidriga, ühe fookusgrupi intervjuu kümne koduabilise osalusel ning mitteformaalseid vestlusi ligi neljakümne koduabilisega nii linnaruumis kui ka ühistranspordis.

Varasemalt on visuaalsete meetodite abil koduabiliste temaatikat avatud nii fotoesseede kui dokumentaalfilmide kaudu. Tooksin siinkohal välja Andrew Koay ja Rachel Ng´i (2019) fotoessee *„Portrait Mode: A day off in the life of a foreign domestic worker in S'pore“*, mis toob vaatajani filipiini päritolu koduabiliste vaba päeva Singapuris ning Filipiini päritolu Hong Kongis töötava koduabilise Lee Ann Hidalgo (2018) autobiograafilise fotoessee *„My life as a migrant worker”*. Maren Wickwire (2018) auhinnatud tudengifilm *„Together apart“* jutustab Küprosel koduabilisena töötavate filipiinlastest ema ja tütre loo, keskendudes iseolemisele ja kuulumisele.

Käesolev magistriprojekti katustekst koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis annan esmalt ülevaate rändetrendidest ja Filipiinide rändepoliitikast, seejärel keskendun koduabiliste olukorrale Küprosel ning tutvustan uurimuse jaoks olulisi teoreetilisi lähenemisi. Teises peatükis kirjeldan nii visuaalset etnograafiat kui teisi materjali kogumise meetodeid, annan ülevaate Nicosias läbi viidud

välitöödest ja reflekteerin välitöödel uurijana saadud kogemusi. Viimane peatükk keskendub kogutud materjali analüüsile – kirjeldan fotoessee koostamise protsessi ning toon välja tähelepanekud filipiinlastest koduabiliste vaba aja veetmise ja kuulumise kohta Küprosel, Nicosias.

Link fotoesseele „Pühapäev Nicosias. Filipiinlastest koduabiliste vaba aeg ja kuulumine”:

https://new.express.adobe.com/webpage/5JnLE42dMHYRt (eesti keeles)

https://new.express.adobe.com/webpage/UAweJp5RafEnt (inglise keeles)

1.MIGRANTIDEST KODUABILISED KÜPROSEL

Käesolevas peatükis kirjeldan rändetrende nii globaalsel kui ka Euroopa tasandil, avan Filipiini päritolu koduabiliste sotsiaalpoliitilist tausta ning tutvustan magistriprojekti teoreetilisi lähtekohti seoses identiteedi ja kuulumisega migratsiooni kontekstis.

1.1. Filipiini päritolu koduabilised hooletöö migratsiooni taustal

Riikidevaheline ränne hõlmab ülemaailmselt sadu miljoneid inimesi aastas ning see arv on ÜRO andmetel kasvutrendis[1], sealhulgas suureneb ka naismigrantide osakaal[2] (ÜRO, 2024). Samuti kasvab sisserändajate arv Euroopa Liidus (edaspidi EL)[3], kaas arvatud dokumenteerimata migrantide hulk (Eurostat, 2024).[4] Käesolevas töös keskendun siiski seaduslikult Küprosel töötavatele koduabilistele, kes on sõlminud tööloa aluseks oleva riikliku töölepingu (vt ptk 1.2.).

Väljarändest kõige suurema osa moodustavadki töömigrandid, kellest omakorda ligi pooled on naised (ILO, 2020).[5] Riikidepõhist rändesatistikat võrreldes selgub, et naissoost töömigrantide osakaal on suurem peamiselt Euroopas ja Põhja-Ameerikas, peegeldades nendes piirkondades suurt tööjõunõudlust teenindussektorites, eriti hooletöö alal (ÜRO, 2024). Võõrtööjõu kasvav roll hooletöös tuleneb mitmest tegurist: naiste suurenevast osalusest tööjõuturul, rahvastiku vananemisest, ebapiisavast riiklikust hooldusteenusest ning hooldustöö ebavõrdsest jaotusest leibkondades (Pavlou, 2014).

Selgitan lähemalt hooletöö ja koduabilise mõisteid, tuginedes siinjuures ILO definitsioonidele. Hooletöö (ingl *care work*) tähendab nii otsest hooletööd nagu eaka või haige hooldamine kui ka kaudset hooletööd nagu erinevad majapidamistööd. Koduabiline (ingl *domestic workers*) on

[1] 2000. aastal oli maailmas 150 miljonit rahvusvahelist migranti, 2024. aasta raporti põhjal 280 miljonit (ÜRO, 2024: 8).

[2] 2000. aastal oli maailmas 86 miljonit naismigranti, 2020. aastal 135 miljonit (ÜRO, 2024: 24).

[3] 1.jaanuaril 2023 elas ELis 27,3 miljonit väljastpoolt ELi pärit inimest, mis on 6,1% kogu ELi rahvaarvust. Aasta varasemaga võrreldes kasvas arv 3,5 miljoni inimese võrra (Eurostat, 2024).

[4] Eurostati andmetel tabati 2023. aastal ELis 1,265 miljonit illegaalset sisserännanut, mis on võrreldes aasta varasemaga 12,9% suurem arv (Eurostat, 2024).

[5] 2017. aastal oli töötamise eesmärgil teise riiki suunduvaid inimesi maailmas 164 miljonit, 42% neist naised (ILO, 2020).

ametliku töölepingu alusel töötav inimene, kelle töö sisuks võib olla nii otsene kui ka kaudne hooletöö, tihti on see aga kombinatsioon mõlemast. (ILO, 2020)

Koduabiliste tööränne käsitledes tuleb esile hooletöö vähene väärtustamine ja koduabilistest naiste ärakasutamine tööandja poolt. Koduabilisena töötavad enamjaolt naised, mis tuleneb suuresti traditsioonilistest soorollidest. See on samas ka põhjus, miks koduabiliste tööd vähe väärtustatakse – kuna majapidamistöid seostatakse ülesannetega, mida naissoost leibkonnaliikmed on täitnud ilma selle eest tasu saamata, peetakse koduabilise tööd väheväärtuslikuks ning erilisi oskusi mitte vajavaks (Murphy, 2013: 603). Lisaks soorollidest tulenevale eelistavad tööandjad koduabilistena naisi ka seetõttu, et nad elavad tõenäolisemalt koos oma tööandjatega, olles ööpäevaringselt kergesti kättesaadavad, teevad tasuta ületunde ning pakuvad samal ajal nii koristamis- kui ka hooldusteenuseid (Christodoulou ja Padrós, 2008: 9).

Seega on koduabiliste olukord ühiskonnas haavatav ning nii ILO kui ka ÜRO on teinud omalt poolt samme, et hooletööd tegevaid naisi kaitsta. Esimene koduabiliste spetsiifikat ja vajalikku kaitset rõhutav rahvusvaheline dokument oli ILO koduabiliste konventsioon nr 189 (ingl *Domestic Workers Convention*) aastast 2011 ja selle täiendav soovitus, kus artiklid 5 ja 6 sätestavad, et tagada tuleb koduabiliste tõhus kaitse igasuguse väärkohtlemise, ahistamise ja vägivalla eest ning õiglased ja inimväärsed töö- ja elamistingimused, mis austavad nende eraelu puutumatust (ILO, 2011). Lisaks eelnimetatule puudutab koduabiliste kaitset ÜRO võõrtöötajate õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni (ingl *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*) üldkommentaar nr 1 (2011) ja ÜRO Naiste Diskrimineerimise Kõigi Vormide Likvideerimise Komitee (ingl *UN Committee for the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*) üldsoovitus nr 26 (2008).

ELis töötab 2023. aasta andmetel ligi 4,1 miljonit koduabilist (Kantaris, 2024: 9). Neid kaitseb lisaks eelnevale Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (ingl *European Convention on Human Rights*) artikkel 4 (1950), kus on keelatud orjus, pärisorjus ja sunniviisiline töö. Seda aitab vajadusel tagada Euroopa Inimõiguste Kohus. Hoolimata sellest on ELi riikides koduabiliste õiguste kaitsmine problemaatiline, eriti väljaspoolt ELi pärit sisserännanute osas. Christou ja Kofman (2022: 36) leiavad, et hooletöö tegijad on jäänud Euroopa rändepoliitikas tagaplaanile – koduabilised, kes täidavad ühiskonnas väga olulist rolli, on madalalt hinnatud, halvasti tasustatud ja saavad Euroopa rändepoliitikates minimaalset tähelepanu. Sarnaselt märgivad Christodoulou ja Padrós (2008: 8-9),

et miljonid naismigrantidest koduabilised pakuvad Euroopa Liidu kodanikele hooldusteenuseid, olles ise samal ajal peaaegu nähtamatud nii riiklikes kui ka ELi tööhõive strateegiates ja poliitikates, poliitilistes ja sotsiaalsetes aruteludes ning ühiskondades tervikuna.

Täpsemalt on riikide tasandil ELis murekohaks see, et globaalsest lõunast värvatud hooletöö tegijad jäävad tihti n-ö seaduslünka töö- ja migratsiooniseaduse vahel. See aga tekitab olukorra, kus koduabilised seisavad muuhulgas silmitsi tööjõu ärakasutamisega, suure sõltuvusega tööandjast ning ebapiisava seadusandliku kaitsega (Pavlou, 2014). Murphy (2013) rõhutab, et isegi kui seadused reguleerivad koduabiliste õigusi, on nende rakendamine keeruline, kuna töö toimub peamiselt eramajapidamistes, mis muudab koduabilised sotsiaalselt isoleerituks. Need probleemid on ka Küprose kontekstis selgelt nähtavad, millele keskendun järgmises peatükis.

Järgnevalt käsitlen lähemalt Filipiinide rändepoliitikat, mis on soodustanud tööalast väljarännet, sealhulgas naiste koduabilistena tööle minekut teistesse riikidesse. Peale USA koloniaalvõimu alt vabanemist 1946. aastal jätkati Filipiinidel jõudsalt USA poolt loodud tööstuse ja põllumajanduse arendamist. Ferdinand Marcose valitsusajal (1965-1986) Rahvusvahelisest Valuutafondist IMF ja Maailmapangast majanduse hoogustamiseks võetud laenud tõid aga kaasa selle, et 1980. aastate keskpaigaks oli Filipiinidest saanud IMFi kõige suurem võlglane. Kuna põllumajandusliku ekspordiartiklite hinnad maailmaturul langesid, naftahinnad tõusid ja lääneriigid kehtestasid tariifitõkked globaalsest lõunast pärit tööstuskaupadele, oldi sügavalt majanduslikus kriisis. Juba 1974. aastal oli vastu võetud tööseadustik, mis muuhulgas reguleeris töörände küsimusi, ning majanduskriis tõi kaasa filipiinlaste massilise kodumaalt lahkumise. Marcos defineeris väljarännanuid nii legaalselt kui ka ideoloogiliselt osana Filipiini rahvast ning välisriikidesse tööle suundujate puhul hakkas riik tegutsema ühe töölepingu poolena. (Basch jt, 2003)

Filipiinlaste väljarännet toetav migratsioonipoliitika on jätkunud läbi erinevate poliitiliste režiimide tänapäevani. Peamine motivatsioon filipiinlaste jaoks välismaale tööle minemisel on suurendada oma sissetulekuid ja seeläbi toetada Filipiinidel elavaid perekondi, võõrsil töötavate filipiinlaste poolt tehtavad rahaülekanded kodumaale on oluline osa riigi SKT-st.[6] Filipiinid tuginevad riigist väljapoole suunatud töörändele kui majandusmootorile ning rahaülekanded loovad omamoodi tagasisideahela, mille käigus väljaränne on andnud tõuke riigi arengule, mis omakorda on muutnud

[6] 2022. aastal oli see hinnanguliselt 9,4%, mis asetab Filipiinid maailmas selles osas riikide hulgas neljandale kohale (ÜRO, 2024: 71).

rahvusvahelise rände veelgi atraktiivsemaks. 2022. aastal värvati maailmas rohkem kui 1,2 miljonit filipiinlast. Tööalasest väljarändest on saanud Filipiinidel demograafiline nähtus: väljaränne, rahaülekanded ning välismaale tööle minekuks omandatud ja seal olles arendatud inimkapital on muutnud välismaal töötavad filipiinlased ja nende perekonnad uueks keskklassiks, mis on kujundanud Filipiinide ühiskonda, majandust ja kultuuri. (Opiniano ja Ang, 2024)

1970. aastate keskpaigas käivitatud riikliku töörände programmi raames moodustati Filipiinidel vastav valitsusasutus (ingl *Overseas Workers Welfare Administration*), mis pakub praegugi välisriiki tööle minejatele teenuseid migratsioonitsükli kõigis etappides. Korraldatakse lahkumiseelseid orientatsiooniseminare ning pakutakse erikoolitust teatud võõrtöötajate rühmadele, sh koduabilistele. Samuti juhitakse heaoluprogrammi neile, kes kogevad sihtriikides majandusriske või ebakindlust – teenused ulatuvad juriidilisest abist psühhosotsiaalse nõustamiseni ja hõlmavad külastusi haiglasse või vanglasse. Samuti on olemas riiklik taasintegreerimisprogramm, mis pakub abi tagasipöördunud filipiinlastest sisserändajatele näiteks eluaseme, finantskirjaoskuse koolituse ja töönõustamise osas. Asutus haldab ka litsentseeritud värbamisagentuuride nimekirja, et kaitsta töötajaid petturlike värbamisagentuuride ja ekspluateerimise eest. (ÜRO, 2024)

Filipiinid on alla kirjutanud viiele rändega seotud ILO konventsioonile (sh koduabiliste kohta), samuti ÜRO rahvusvahelisele võõrtöötajate õiguste kaitse konventsioonile. Viimastel aastatel on Filipiinide rändeteemad ÜRO teravdatud tähelepanu all seoses filipiinlasest võõrtööliste väärkohtlemise juhtudega, millest viimane palju rahvusvahelist tähelepanu saanud juhtum oli filipiinlannast koduabilise Jullebee Ranara mõrv tööandja poolt 2023. aastal Kuveidis. Positiivsena toodi ÜRO viimases Filipiinide töörändeküsimusi uurivas aruandes esile valitsuse poolt uue võõrtööliste osakonna (ingl *Department of Migrant Workers*) loomist ning seda, et lahkumiseelsetel orientatsiooniseminaridel on tööstandardite tutvustamise, sihtriigi keskkonnast ülevaate andmise ja finantskirjaoskuse kõrvale lisandunud vaimse tervise alased moodulid (ÜRO, 2023).

Koduabilistena teise riiki tööle minek sai Filipiinidel alguse 1980. aastate keskpaigas ning haarab nüüdseks iga-aastaselt sadu tuhandeid naisi, kes moodustavad suure osa Filipiinide töörändest (Mapa, 2024).[7] Peamiselt on koduabiliste sihtriikideks küll Kagu-Aasia lähiriigid ja erinevad Lähis-

[7] Filipiini Vabariigi Statistikaameti 2023. aasta andmetel töötab välismaal u 2,16 miljonit filipiinlast, millest suurema osa ehk 55,6 % moodustavad naised, kellest omakorda ligi 64,1 % töötavad koduabilisena või koristajana (Mapa, 2024).

Ida riigid, kuid järjest enam koduabilisi jõuab ka Euroopasse, sh Küprosele (Kantaris, 2024: 10).[8] Küprose ja Filipiinide vaheliste suhete kasvavat olulisust näitab seegi, et 2024. aastal külastas Enrique A. Manolo esimese ametisoleva Filipiinide välisministrina Küprost, et tugevdada vastastikuseid suhteid (Bushnell Kyriakides, 2024). Järgmises peatükis avan Küprosel töötavate koduabiliste temaatikat lähemalt.

1.2. Hooletöö Küprosel

Küprose Vabariik (edaspidi Küpros) paistab Euroopas silma suure globaalsest lõunast pärit migrantide arvuga (Euroopa Komisjon, 2024).[9] Need on enamjaolt riigis töötavad koduabilised, kelle osakaal tööga hõivatutest riigis on üks kõrgemaid Euroopas (Angeli, 2016: 4).[10] Globaalsest lõunast pärit koduabiliste sisseränne Küprosele algas 1990. aastate alguses ja kestis kuni 2000. aastate keskpaigani, kui majanduskriisi tõttu toimus järsk langus koduabiliste palkamises kuni 2015. aastani, misjärel hakkas värbamine taas kasvama (Kantaris, 2024: 15).

Sarnaselt peatükis 1.1. välja toodule saab ka Küprose puhul koduabiliste värbamise põhjustena nimetada naiste kasvava sisenemise tööturule ning vähearenenud riikliku hoolekandesüsteemi, mis jätkuvalt tingib selle, et paljudel juhtudel on perekondadel hädavajalik palgata täiskohaga koduabiline, kes lisaks majapidamise korrashoiule hoolitseb ka laste, eakate või puuetega pereliikme eest. Seda toetab ka kultuuriline taust, mida kirjeldavad Christou ja Kofman (2002: 37), märkides, et varasemalt on Vahemere piirkonna riikides alati olnud kodus üks pereliige, kes hoolitseb majapidamise, laste ja vanurite eest. Seega on ka Küprosel olnud tavapärane, et leibkonda kuulub keegi, kes nn koduste kohustustega tegeleb.

Koduabiliste arvukuse põhjusena Küprosel tuuakse välja ka seda, et naissoost koduabilise palkamist nähakse kui "sümboolset kapitali", mille kaudu näidatakse leibkonna majanduslikku üleolekut ning elatustaseme kasvu ja paremaid majanduslikke võimalusi (Zervidou, 2008: 37). Lisan siinkohal, et koduabiliste riiklikult määratud miinimumpalk on muutumatu aastast 2013, samas kui küproslaste majanduslikud võimalused on aastatega paranenud, mis teeb koduabiliste palkamise võimalikuks

[8] 2023. aasta 1.jaanuari seisuga on Kürposel ametlikult koduabilisena töötavaid filipiinlasi 5400 (Kantaris, 2024: 10).

[9] Globaalsest lõunast pärit sisserännanuid oli Küprosel 2023. aasta 1. jaanuari seisuga ligi 90 500, mis moodustas rahvastikust 9,8% (Euroopa Komisjon, 2024).

[10] 2016. aasta andmetel moodustasid koduabilised Küprosel 4,4% kogu riigi tööhõivest (Angeli, 2016: 4).

järjest suuremal osal elanikkonnast - koduabilise riiklikult määratud minimaalne töötasu on 2024. aastal alla poole küproslaste miinimumpalgast (Küprose Töö- ja Sotsiaalkindlustusministeerium, 2024).[11]

Võõrtööjõu kasutamine hooletöös on Küprosel olnud aastakümneid kestnud praktika, kuid sellele vaatamata ei ole koduabiliste kaitsmisele pööratud piisavat tähelepanu. 2023. aasta 1. jaanuari seisuga viibis Küprosel 21 318 väljastpoolt ELi pärit koduabilist erinevatest Aasia riikidest (Kantaris, 2024: 10).[12] Väljastpoolt ELi pärit koduabiliste tööhõivet reguleerib Küprosel Välismaalaste ja Migratsiooniseadus, lisaks on vastu võetud koduabiliste staatust reguleerivaid otsuseid (Kantaris, 2024: 10-11). See tähendab, et kuigi kõigi teiste sisserännanute tööküsimustega tegeleb Töö- ja Sotsiaalkindlustusministeerium (ingl *Ministry of Labour and Social Insurance*), on koduabilised erandkorras Perekonnaseisu- ja Migratsiooniosakonna (ingl *Civil Registry and Migration Department*) valdkonnas Siseministeeriumi haldusalas. Hadjigeorgiou (2022: 6) märgib, et see otsus tehti kolm aastakümmet tagasi ja põhines argumendil, et koduabilise amet ei mõjuta tööhõivesfääri, kuid koduabiliste ja teiste sisserännanute eristamine tugevdab arusaama, et koduabilised kuuluvad kategooriasse, mille puhul riik peab oluliseks kontrollimist, mitte hoolimist. Ta lisab, et kuigi ministrite nõukogu otsustas 2010. aastal anda vastutuse koduabiliste eest Töö- ja Sotsiaalkindlustusministeeriumile, on kümme aastat hiljem selle otsuse elluviimine endiselt pooleli. Samuti ei ole Küpros ratifitseerinud ILO koduabilisi puudutavat konventsiooni nr 189.

Võõrtööjõu kasutamist hooletöös reglementeerib Küpros 1991. aastast läbi spetsiaalse viisasüsteemi, hoides seeläbi toimivana hooletöö perepõhist mudelit. Pavlou (2014) selgitab, et nagu ka teistes Vahemere lõunapiirkonna riikides, on Küprosel toimunud nihe perekondlikult hooldusmudelilt, kus hooletööd puudutavad kohustused delegeeriti peamiselt naissoost pereliikmetele, peresiseste sisserändajate hooldusmudelile, kus naised globaalsest lõunast tulevad töötama koduabilistena eramajapidamistes. Hooldusmudel ise on jätkuvalt perepõhine ning selle säilitamiseks võimaldab Küpros väljastpoolt EL-i pärit koduabilistele suhteliselt lihtsat juurdepääsu riiklikule tööturule.

[11] Küprose miinimumpalk 2024.aastast on 1000 eurot kuus (Küprose Töö- ja Sotsiaalkindlustusministeerium, 2024).

[12] Peamisteks koduabiliste päritolumaadeks on Nepaal (6148), Filipiinid (5400), Sri Lanka (4689), India (3254) ja Vietnam (1192) (Kantaris, 2024: 10).

Koduabiliste värbamise süsteem on sponsorlusepõhine ja tööandjast lähtuv, mis tähendab, et iga tööandja võib taotleda luba koduabilise värbamiseks, vastates siiski teatud kriteeriumidele. Koduabilise tohivad palgata perekonnad alla 12-aastase lapsega, kus mõlemad vanemad töötavad; lasteta perekonnad, kus mõlemad partnerid töötavad ja leibkonna aastane sissetulek on vähemalt 52 000 eurot; üksikvanemaga perekonnad, kus vanem töötab; perekonnad, kus üks partneritest töötab ja leibkonna aastane sissetulek on vähemalt 86 000 eurot; üle 75-aastased inimesed; erivajadustega ja puudega inimesed; perekonnad, kus on rohkem kui 3 last, kui nendest vähemalt üks on alla 12-aastane ja mõlemad vanemad töötavad (Kantaris, 2024: 16).

Selgitan järgnevalt lahti koduabiliste värbamisprotsessi ja annan ülevaate Küprose valitsuse poolt koostatud koduabiliste töölepingust (vt Lisa 1).

Küprosele jõuavad erinevatest Aasia riikidest pärit koduabilised läbi värbamisagentuuride. Tüüpiline ametlik värbamisprotsess Filipiini koduabilise jaoks hõlmab koostööd Küprose litsentseeritud värbaja ja Filipiinidel asuva litsentseeritud värbaja vahel. Värbamise käigus tuleb tasuda mitmeid kulusid – Filipiinide värbamisagentuur võib töötajatelt küsida teenustasu, mis on võrdne ühe kuu palga summaga, lisaks palutakse katta kulud dokumentide vormistamisele ja nende legaliseerimisele, passi ning politsei- ja karistusregistri tõendite taotlemisele, lennupiletile, vajalike meditsiiniliste testide ning vaktsiinide tegemisele (Sayres, 2007: 18).

Koduabilisele väljastatud tööluba kehtib eranditult konkreetse tööandja juures koduabilisena töötamiseks. Tööloa aluseks olev koduabilise tööleping määrab kindlaks minimaalse töötasu ja maksimaalse tööaja, kuid jätab samas mõne olulise punkti, näiteks töö täpsema sisu, määratlemata.

Mõned punktid lepingust:

- kuupalga alammääraks on kehtestatud 460 eurot brutotasuna (309 eurot netotasuna). Lisaks peab tööandja tagama igapäevase toidu ja sobiva elamispinna. Kui koduabiline elab tööandja juures (mida ta reeglina teeb), siis on õigus tema palgast täiendavalt maha arvata 15% toidu eest ja 10% majutuse eest ehk 115 eurot/kuus. Tervisekindlustust maksavad mõlemad pooled võrdselt, sotsiaalkindlustust maksab tööandja.
- Maksimaalne tööaeg on 42 tundi nädalas (7 tundi päevas ja 6 päeva nädalas) kas päeval või öösel vastavalt tööandja nõudmisele.

- Koduabiline on kohustatud järgima tööandja reegleid ja juhiseid ning tegema kõrgeimatele standarditele vastavat tööd.

Koduabilise töölepingus on mitmeid punkte, mis võimaldavad seda tööandja kasuks ära kasutada. Kuna koduabilise tööpäeva pikkuseks olevad 7 tundi ei ole kellaajaliselt määratletud, võib see kaasa tuua selle, et tööandja nõuab töötamist ka hilistel õhtutundidel ja öösel ning tihtipeale ööpäevaringset valmisolekut. Ainsaks vabaks päevaks nädalas on pühapäev, kuid olukorras, kus tuleb hooldada igapäevaselt kõrvalist abi vajavat haiget või eakat, tähendab vaba päev tihti maksimaalselt 4-5 tundi võimalikku eemalviibimist igapäevasest elu- ja töökohast.

Töölepingus ei ole määratletud konkreetseid töökohustusi, mis tähendab seda, et koduabiline täidab tihtipeale väga erinevaid ja ettearvamatuid ülesandeid, näiteks hoolitseb lisaks majale ja aiale ka koduloomade eest, peseb autot, värvib aiamööblit jne. Juhtub ka seda, et tööandja n-ö "laenutab" oma koduabilist välja sugulastele, tuttavatele ja naabritele, kuigi lepingu järgi seda teha ei tohiks, ega paku selle eest koduabilisele mitte mingisugust lisatasu.

Leping näeb ette, et tööandja tagab koduabilisele majutuse, mis tavaliselt tähendab tuba tööandjaga samas majas. See aga tekitab suure sõltuvuse tööandjast võimaldades tööandjal survestada koduabilist tegema ületunde ja töötama väljaspool kokkulepitud tööaega ning suurendab koduabiliste füüsilise isoleerimise ja väärkohtlemise võimalust (Trimikliniotis ja Pantelides, 2003: 135). Zervidou (2008: 34) toob välja, et tööandja juures elamine muudab koduabilised n-ö nähtamatuks ning seda kasutavad võimud selleks, et õigustada kontrollimehhanismide täielikku puudumist lepingujärgsete töötingimuste tagamiseks, mis teeb koduabilised ekspluateerimise ja kuritarvitamise suhtes äärmiselt haavatavaks.

Kuna koduabiliste tööhõivemudelist tulenevalt ei ole neil lubatud töötuks jääda, puudub neil ka ligipääs töötushüvitistele, vaatamata sellele, et nende palgalt makstakse sotsiaalkindlustusmaksu. Samamoodi ei ole neil võimalik saada kätte pensionimakseid, kuna elamis- ja tööloa ajutine iseloom ning riikidevaheliste pensionilepingute puudumine seda ei võimalda (Kantaris, 2024).

Riiklik koduabilistele suunatud rändepoliitika Küprosel ei toeta kuidagi koduabiliste integratsiooni kohalikku ühiskonda. Hooletöö alast rännet soovitakse hoida lühiajalisena ning seda aitab tagada tähtajaline tööleping, mis sõlmitakse kolmeks aastaks (haige või eaka hooldamisel neljaks aastaks). Lepingut võib küll korduvalt vastavalt kolme või nelja aasta kaupa pikendada, kuid töö- ja

elamisluba uuendades algab residentsuse periood nullist. See välistab õiguse taotleda alalist elamisluba, mille üheks tingimuseks on vähemalt viis aastat elamisloa alusel riigis viibimist.

Lisaks eelnevale aitab koduabiliste sotsiaalsele haavatavusele ühiskonnas kaasa Küprose ühiskonna üldine suhtumine „võõrastesse". Aastakümnete pikkuse praktika ja koduabiliste arvukuse taustal kinnitavad erinevad uuringud (Trimikliniotis ja Pantelides, 2003; Zervidou, 2008), et migrantidest koduabilised on Küprose kultuuris ja ühiskonnas marginaliseeritud ja tõrjutud. Euroopa Liidus läbi viidud uuringu järgi (*European Social Survey* 2022) on Küpros Euroopa kümne kõige ksenofoobsema riigi hulgas, kus suurem osa uuringule vastanutest leidsid, et globaalsest lõunast pärit sisserännanuid ei tohiks riiki lubada.

Küprose ühiskonna migratsioonivastasust on selgitatud muuhulgas geopoliitilise ohustatuse (Hiers jt, 2017) ja nn külmutatud konfliktiga riigis (Hadjigeorgiou, 2022). Siinkohal peetakse silmas Kreeka küproslaste ja Türgi küproslaste omavahelisi suhteid saareriigis. Peale Briti ülemvõimu alt iseseisvuse saavutamist 1960. aastal kahe rahvuse vaheline konflikt eskaleerus ja viis 1974. aastal Türgi invasioonini, mille käigus okupeeriti 37% saare territooriumist. Peale ÜRO sekkumist eraldati kaks kogukonda nn rohelise joonega (ingl *green line*), mis läbib saareriigi pealinna Nicosiat ja kus praegugi resideeruvad ÜRO rahuvalvajad.

Hiers jt (2017: 382-383) leiavad, et konfliktirohke või valulik rahvusriigi kujunemislugu viib etnilisemate rahvusliku identiteedi vormideni, mis omakorda suurendavad vaenulikkust migrantide vastu, keda tajutakse teisest rahvusest olevatena, kuid mitte nende migrantide vastu, kellel on sama rahvuslik päritolu. See selgitab küproslaste avatust kreeklastest (aga ka teistest ELi riikidest) pärit sisserännanute osas ning vaenulikku suhtumist eelkõige türklastesse, aga ka kõigisse globaalsest lõunast pärit migrantidesse.

Hadjigeorgiou (2022) käsitluse järgi on sisserännanutest koduabilised haavatavad igal pool maailmas, kuid eriti ühiskondades, kus on külmutatud konflikt (ingl *frozen conflict*). Ta selgitab, et Küprose ühiskonnas on see kaasa toonud erinevaid sotsiaalseid tagajärgi: muutnud feministlikud küsimused tähtsusetuks, normaliseerinud natsionalistlikud narratiivid ja loonud moonutatud arusaama inimõigustest. See selgitab, miks sisserännanutest koduabiliste õiguste kaitsmine Küprosel on veelgi vähem prioriteetne kui mujal. Kuigi natsionalistlikud tunded Küprose Vabariigis on enamasti suunatud türklastele või Küprose türklastele, siis selliste uskumuste laialdane

aktsepteerimine ja normaliseerumine mõjutab ka teisi rahvusgruppe. Kui isikutel tajutakse välisrühma tunnuseid, isegi kui nad ei ole selle rühma liikmed, peetakse neid vaikimisi ähvardavaks.

Veel märgib Hadjigeorgiou (2022: 191-192), et rassistlike hoiakute vähendamine ei ole eesmärgiks ka haridussüsteemis: riiklik õppekava käsitleb Küprose kreeklasi ohvrina, mis ergutab natsionalismi ja on muutnud inimõigused pigem vahendiks, et kirjeldada ajaloolist ebaõiglust endi vastu, mitte haavatavatele isikutele mõjuvõimu andvateks mehhanismideks. Õppekavas ei viidata koduabiliste ega sisserändajate ja varjupaigataotlejate õigustele laiemalt ning see peegeldab ja aitab kaasa sellele, kuidas ühiskond tervikuna neid kohtleb.

Eelneva ilmestuseks on tõik, et Küprosel on olnud ka koduabiliste surmaga lõppevaid juhtumeid. Kohalik rahvuskaardiväelane Nikos Metaxas tappis ajavahemikus 2015-2018 viis koduabilisena töötavat naist (sh 3 filipiinlannat) ja kaks last. 2019. aastal avastatud mõrvad ja riigivõimu ebaadekvaatne käitumine juhtumi lahendamisel mõjutas tugevalt avalikku diskursust – hakati rohkem rääkima koduabiliste halvast kohtlemisest Küprosel, seda ka rahvusvahelises meedias. Uuesti tekitas avaliku diskussiooni juhtumi põhjal 2023. aastal valminud dokumentaalseriaal, samast aastast pärineb ka intervjuu Küprose filipiinlaste organisatsioonide föderatsiooni (ingl *The Federation of Filipino Organizations in Cyprus*) juhatuse liikme Ester Beattyga (ka üks minu uuringus osalejatest), kes toob teravalt välja filipiinlastest koduabiliste teemaga seotud valupunktid Küprose ühiskonnas (Norman, 2023).

Käesolevas peatükis kirjeldatud puuduliku seadusandluse, ekspluateerimist võimaldava töölepingu ja ühiskonna migratsioonivastase suhtumise taustal Küprosel on koduabilistele väga oluline kogukondlik kuuluvus, mis pakub tuge keeruliste olukordadega toimetulekuks. Järgmises alapeatükis uurin lähemalt identiteedi ja kuulumise teoreetilisi käsitlusi.

1.3. Identiteet ja kuulumine rände kontekstis

Elamine ja töötamine uues sihtriigis ei tähenda üksnes geograafilist ümberpaiknemist, vaid toob kaasa ka sotsiaalsete positsioonide ja rollide muutumise. Identiteeti, nii individuaalset kui ka kollektiivset, kogetakse sageli „teiseks“ olemise kaudu (ingl *otherness*), mis sisserändajate puhul on tihedalt seotud nii etnilise kuuluvuse kui ka migrandistaatusega. Anthiase (2002) sõnul on enesekuvandi loomisel oluline piiri tunnetamine enda ja teiste vahel; kollektiivse identiteedi

kujunemisel tähendab see paljude teiste äratundmist, kes võivad olla „mina“ (näiteks perekonna, etnilise grupi või sookategooria raames), ning kollektiivsete „teiste“ määratlemist. Yuval-Davis (2006) käsitleb identiteete kui narratiive – lugusid, mida inimesed iseendale ja teistele räägivad selle kohta, kes nad on ja kes nad ei ole. Need narratiivid on sageli otseselt või kaudselt seotud „mina ja teised“ tunnetusega sellest, mida võib tähendada teatud grupi või kollektiivi liikmeks olemine.

Rände kontekstis ei saa identiteeti ja kuulumist käsitleda staatilise ja ühekordse nähtusena. Identiteedid on oma olemuselt muutlikud, kujundades ja positsioneerides nii indiviide kui ka rühmi vastavalt ümbritsevale kontekstile; sageli eksisteerib inimesel korraga mitu identiteeti (Vertovec, 2009). Samamoodi on kogemus kuulumisest rände puhul mitmekordne ja dünaamiline, hõlmates pidevat suhestumist mitme geograafilise, kultuurilise ja sotsiaalse ruumiga. „Elu jooksul puutume kokku paljude inimeste, sotsiaalsete kontekstide ja paikadega, mistõttu vähesed tunnevad, et kuuluvad vaid ühte gruppi, kultuuri või kohta“ (May, 2011: 370).

Lisaks muutlikkusele ja mitmekordsusele iseloomustab kuulumist kaks erinevat väljendusvormi. Yuval-Davis (2010) eristab kuulumise poliitikat (ingl *politics of belonging*) ning kuulumist kui emotsionaalset kuuluvustunnet (ingl *sense of belonging*), rõhutades, et viimane tundub sageli loomulikuna ning politiseerub vaid siis, kui seda ähvardab mingi oht. Ta märgib, et kuulumise poliitika hõlmab konkreetseid projekte, mille eesmärgiks on luua inimeste teatud viisil kuulumist teatud kollektiividesse, mis on nendesamade projektide poolt konstrueeritud (Yuval-Davis, 2010: 266). Anthias (2002) rõhutab, et kuulumine pole seotud vaid isikliku identiteedi ja kogukondlike suhetega, vaid põimunud tihedalt võimusuhete, poliitiliste struktuuride ja marginaliseerimisega. Emotsionaalset kuuluvustunnet käsitlevad Slaby ja von Scheve (2019), tuues esile afektiivset ja refleksiivset kiindumust kuuluvustunde loomisel, mis on väga levinud nendes sotsiaalsetes struktuurides ja olukordades, kus domineerivad rassi, klassi ja sooga seotud ebavõrdsus ja võimusuhted. Seda mõtet täiendab Yuval-Davise (2006: 202) lähenemine, et kuulumise konstruktsioonid peegeldavad emotsionaalset panustamist ja soovi kiindumuse järele ning emotsionaalne komponent muutub eriti oluliseks olukordades, kus inimesed tunnevad end ohustatuna või ebaturvalisena. Küprosel töötavate koduabiliste jaoks on poliitiline kuuluvus piiratud ühelt poolt asukohariigi seadusandlike regulatsioonidega (töölepingu tingimused, ajutine riigisviibimine), teisalt kohalike migratsioonivastaste meeleoludega, mis sunnivad koduabilisi pigem ühiskonnas „nähtamatuks“ jääma. Sellises kontekstis omandab emotsionaalne kuuluvustunne, millele keskendub ka minu magistriprojekt, erilise tähtsuse.

Kuuluvustunnet luuakse võõrsil läbi korduvate tegevuste, mistõttu on võimalik kuulumist käsitleda performatiivsuse kaudu. Butleri (2011: xxi) järgi ei ole performatiivsus ainukordne tegu, vaid korduv praktika, mis viitab normile või selle kogumile, mis muutuvad seekaudu "nähtamatuks" ja tunduvad loomulikena. Läbi korduvate praktikatega kaasneva kehalise kogemuse toimub nn viitamine, mis materialiseerib kuulumise (Bell, 2019: 3). Yuval-Davis (2006: 203) märgib, et need sotsiaalsete ja kultuuriliste ruumidega seotud korduvad tegevused ühendavad individuaalse ja kollektiivse käitumise ning on seeläbi üliolulised identiteedi ja seotuse loomisel.

Korduvad tegevused kuuluvustunde loomisel on tihti seotud kindlate kohtadega, kus inimesed vaistlikult mõistavad, mida teha ja kuidas käituda juba ainuüksi sinna astudes ning läbi kohale tähenduse andmise ja kuuluvuse tunnetamise mõistetakse, kes indiviidi ja grupina ollakse (May, 2011: 371). Selle üheks näiteks on kiriku roll migrantide kuuluvustunde puhul. Belli (1999: 3) järgi viitab usutavade praktiseerimine normidele ja tavadele, mis toovad kogukonna või grupi nähtavale ning nende normide kordamine materialiseerib kuulumise – kohaga seotud kehaline liikumine, mis on tuttav ja ühendav, loob kuuluvustunnet ning selle tulemusena säilib usuline mõju ja kogukond. Soco (2011: 83) toob välja, et kirikus käimine on Filipiini päritolu koduabiliste jaoks oluline ka kultuurilise kuuluvustunde kujundamisel, pakkudes võimalust kohtuda rahvuskaaslastega, mis aitab luua kogukonnatunnet ning soodustab kultuurilist teineteisemõistmist.

Tuttavate kehaliste praktikate läbi nn kodutunde loomine ja seeläbi kultuurilise identiteedi kinnitamine avaldub ka läbi rahvatantsu harrastamise ja kokkupuutel kodumaist päritolu toiduga (Soco, 2011: 82). Toidu kaudu avaldub hästi kehalise kogemuse sensoorne pool, mida on käsitlenud Abbots (2016), kes rõhutab rahvusköögi toitude ostmist, valmistamist ja tarbimist kui multisensoorset kehalist ja meelelist kogemust: toidu välimus, tekstuur ja lõhn loovad tuttava kodukeskkonna, mis viib migrandid tagasi „koju", olles ajas ja ruumis liikumiseks vahendiks. Söömisega seotud rütmid ja rituaalid hoiavad sidemeid kohtade, sündmuste ja inimeste vahel ning maitsed ja lõhnad – ning nende diskursused – loovad vundamendi, millele kuuluvus ehitada.

Lisaks uues asukohariigis uute identiteetide ja kuulumiste väljendamisele pakub rände hargmaine olemus võimaluse säilitada samal ajal sidemed kodumaa ja sealsete lähedastega. See väljendub koduabiliste puhul eelkõige igakuiste rahasaadetiste, kodukülastuste ja sotsiaalmeedias suhtlemise kaudu. Läbi selle tuleb esile hargmaise emaduse teema, mille käsitlemine on võõrsil töötavate koduabiliste puhul oluline. Eemalolek perest on sageli tingitud soovist toetada oma laste haridusteed,

et tagada neile paremad tulevikuvõimalused, kuid see on naiste jaoks emotsionaalselt keeruline. Parreñas (2000: 575-576) märgib, et perest eemalolek ja sellest tulenev valu on osa naiste rändekogemusest ning hargmaine pereelu toob endaga kaasa kaotusvalu, süütunde ja üksinduse. Veelgi valusamaks kogemuseks teeb hooletöö see, et teises riigis koduabilistena töötavad naised peavad hoolitsema kellegi teise lastelaste, laste või vanemate eest, olles samal ajal võimetud hoolitsema omaenda pereliikmete eest – valik suurendada sissetulekuid hargmaise madalapalgalise töötajana keelab neile oma pereliikmete läheduse. Lisaks seab hargmaine emadus küsimärgi alla koduriigi tavapärased soorollid ja emaduse narratiivid. Pengi ja Wongi (2013) järgi tekitab naiste ränne majanduslikel põhjustel pingeid traditsiooniliste emaduse sooideloogiatega ühiskondades (sh Filipiinidel), mis määratlevad naisi kui peamisi hooldajaid, kes peaksid oma lapsi kodus kasvatama – rõhutades oma panust laste heaolusse ja tulevikku, õõnestavad hargmaised emad seekaudu traditsioonilisi emaduse kontseptsioone.

Selles peatükis käsitletud teemade – muutuv ja mitmekordne identiteet ja kuulumine; kuuluvustunde loomine läbi korduvate tegevuste, mis seostuvad kehalise ja meelelise kogemusega; afektiivsuse ja emotsionaalse kiindumuse roll kuuluvustunde loomisel; hargmaine emadus – avaldumist minu välitööl kogutud materjalide põhjal analüüsin peatükis 3.2..

2. MATERJALI KOGUMISE MEETODID

Järgnevalt tutvustan lähemalt uuringu käigus kasutatud meetodeid, kirjeldan välitöid Küprose pealinnas Nicosias ning reflekteerin välitöö käigus kogetud keeruliste olukordade üle.

2.1. Visuaalne etnograafia kui meetod

Minu peamiseks uurimismeetodiks 2024. aasta märtsist maikuuni kestvate välitööde käigus oli visuaalne etnograafia, täpsemalt fotografeerimine. Meetodi valimisel oli üheks põhjuseks huvi visuaalantropoloogia vastu ja seetõttu teadsin juba enne täpse uurimisteemani jõudmist, et soovin uuritavat teemat sobivusel avada läbi fotode. Vajalikuks ettevalmistuseks oli siinkohal õppeaine „Visuaalsed meetodid etnoloogias“ (õppejõud L.Niglas) ning kaks põhjalikku e-kursust fotografeerimise põhitõdede, fotode töötlemise ja fotoessee koostamise kohta.

Uuritavatega kontakti loomisel üritasin väljal läbivalt teadlik olla sellest, et minu käitumine võib mõjutada seda, mil määral pildistamist tajutakse ohuna ja seetõttu soovimatuna (Collier ja Collier, 1986: 135). Kuigi pildistamisele oldi üldjuhul väga avatud, olin esmakohtumistel kaamera kasutamisel pigem ettevaatlik. Nii möödus ka esimene kohtumine koduabiliste grupiga pargis, keda hiljem korduvalt pildistasin, suuremalt jaolt ilma kaamerat kasutamata – peale fookusgrupi intervjuud vabas õhkkonnas tegin uuritavatest lõbusa grupipildi, aga fotografeerimisele keskendusin rohkem alates meie teisest kohtumisest. Teisalt tuli ette ka olukordi, kus kaamera aktiivne kasutamine oli just esmakontakti loomisel kasuks ja tõi kaasa ootamatuid situatsioone, mis uuringule kaasa aitasid. Näiteks Filipiini toidukohta tänavalt pildistades märgati mind läbi akna, kutsuti ruumidesse, uuriti kaamera ja minu kohta – see oli hea algus usaldussuhte loomisele ja uuringu edasisele arengule. Kaamera ja suhete omavahelist seost rõhutab ka Pink (2013: 80), öeldes, et kaamera võib viia meid välitöödel erinevatesse olukordadesse ootamatutel viisidel; meie fotograafiapraktikad ise ja teised kasutatavad uurimismeetodid arenevad koos ja on seotud suhetega, mida me loome, samal ajal kui meie uurimus ise areneb igas sellises olukorras.

Kasutasin fotomaterjali kogumisel erinevaid meetodeid. Peamiselt pildistasin osalusvaatluste käigus, viibides erinevates koduabiliste kogunemispaikades Nicosia kesklinna piirkonnas (kirik, söögikoht, erinevad pargid ja rohealad, üürikorterid), aga kasutasin ka nn kõndimismeetodit (ingl

walking method). Minu uuringupiirkond oli Nicosia vanalinn ja sellega külgneva kesklinna avalikud pargid, kus lühikesed vahemaad tegid võimalikuks kasutada jalutamise ja fotografeerimise ühendamist ning kaasata sellesse ka uuringus osalejaid. Collier ja Collier (1986: 24) märgivad, et kogukonnas uue sõbraga ringi jalutamine avab uusi võimalusi ning seeläbi võid uurijana kogeda juhuslikke kohtumisi, mis muidu ei oleks võimalikud. Nii sattusin koos uuritavatega külastama Filipiini kaupa müüvaid poode ja sain osa kohtumistest tänaval teiste koduabilistega, lisaks andis see mulle infot uuritavate liikumistrajektooride kohta Nicosia kesklinna piirkonnas. Pink (2013) rõhutab, et kõndimise ja visuaalse materjali kogumise ühendamine arendab visuaalse uuringu ideed, pakkudes meile alternatiivseid viise, kuidas mõista pildistamise protsessi ja tähendusi. Nii muutub visuaalse materjali kogumine multisensoorseks elamuseks, sest samal ajal pildimaterjali kogumisega uurija ka kuuleb, puudutab, haistab linnaruumi ja tunnetab ruumiliselt end ümbritsevat. Nägemismeel võib olla visuaalse materjali kogumisel esikohal, aga mitte ainuke – see on kompleksne multisensoorse läbitunnetamise tulemus (Krase ja Shortell, 2021: 147). Siit jõuan sensoorse etnograafia (ingl *sensory ethnography*) mõisteni, mille puhul toetun Pinki (2009) käsitlusele, et väljal viibimine on uurija jaoks multisensoorne kogemus, kus uurimisvälja kogetakse kõigi oma meeltega ning oluline on ka uurija refleksiivsus. Sellest lähtuvalt võin oma välitöökogemuse samuti sensoorse etnograafia alla paigutada, mille käigus lisaks nägemisele ka kuulasin, maitsesin, puudutasin ja nuusutasin – külastasin näiteks katoliku missat ja Filipiini toidukohta, kohtumistel uuritavatega sõin nende poolt valmistatud toite, laulsin karaoket ja tantsisin erinevate tantsuvideote järgi.

Veel üks meetod, mida visuaalse materjali kogumisel kasutasin, oli fotohääle meetod. Kuna minu kontakt koduabilistega piirdus kohtumistega avalikus ruumis, väljaspool nende töö- ja elukohta, palusin kahel uuritaval pildistada uuringu tarbeks isiklike nutitelefonidega oma argielu. Kui olin fotod läbi vaadanud, otsustasin siiski, et ma neid fotoessees ei kasuta. Esiteks soovisin kaitsta uuritavaid, võttes arvesse ka koduabiliste töölepingut (vt Lisa 1), mis keelab muuhulgas igasuguse info jagamise oma tööandja kohta. Teiseks ei oleks fotode erinev pildikeel ja kehv kvaliteet viinud soovitud lõpptulemuseni. Kolmandaks soovisin fotoessees kajastada koduabiliste elu mitte läbi tööga seotud väljakutsete, vaid vaba aja ja kuulumise.

Uuritavate poolt tehtud fotod olid uurimuse jaoks siiski väga olulised, mis aitasid luua teemale laiemat konteksti. Et koduabiliste endi poolt loodud pildimaterjal saaks sügavama tähenduse, oli oluline nende fotode teemal uuritavatega vestelda. Pink (2013: 96, 99) toob välja, et fotodel nähtu

arutatakse uuritavaga sel moel uuesti läbi ja tehakse intervjuu kontekstis ümber ning see ümbertegemine on osa etnograafiliste teadmiste loomise protsessist. Kasutasin selleks nn *photoelicitation* meetodit, mille puhul näidatakse uuringus osalejale intervjuu ajal pilte ning palutakse tal neid kommenteerida, et arutada koos pildil kujutatu tähenduse üle. Selle meetodi kasutamisel eeldab uurija, et tähendused, emotsioonid ja teave, mida me piltide kaudu saame, loob arusaamu, mis ei vasta tingimata sellele, mida võib saame suulise vestluse käigus (Bignante, 2010: 2). Eelneva iseloomustamiseks kirjeldan vestlust koduabilise Ceciliaga[13]. Vaatasime tema tehtud fotosid, millel oli jäädvustatud tema magamistoa nurgas olev kass ja kaks kassipoega. Fotosid selgitades tuli välja, et tegu oli tänavalt päästetud loomadega, kelle olemasolust tööandja ei tohi teada ning mida Cecilia peab hoidma saladuses. Lähemalt uurides selgus, et Cecilia tunneb end igapäevaselt üksildasena ning kassi olemasolu aitab tal leevendada koduigatsust, kuna Filipiinidel oli nende perel alati koduloomad. See peegeldas tema igatsust läheduse ning tuttavate praktikate järgi, mis aitas mul uurijana paremini mõista pühapäeva erilisust ja kuulumisvajadust.

Leian, et fotografeerimine ja erinevad meetodid fotomaterjali kogumisel aitasid uuritavat teemat hästi avada ning võimaldasid samas kiiresti ja efektiivselt andmeid koguda, mida hiljem analüüsida. Järgmises peatükis käsitlen lähemalt välitööd ja teisi uurimismeetodeid, mida uurimistöö käigus kasutasin.

2.2. Ülevaade välitöödest

Minu välitööd leidsid aset 2024. aasta märtsikuust maikuuni Küprose pealinnas Nicosias. Kümne nädala jooksul kohtusin ligi neljakümne filipiinlasest koduabilise, kahe koduabilise filipiinlasest abikaasa, koduabiliste Küprosel sündinud laste, kogukonna aktivisti ja Filipiini söögikohas tegutsevate naistega.

Välitööde piirkonnaks oli Nicosia kesklinn ja vanalinn. Logistiliselt asusid välitöö käigus külastatud kohad üksteisele suhteliselt lähedal, mis võimaldas mul liikuda jalgsi erinevate paikade vahel ning kuna tegemist oli enamasti avalike kohtadega (kirik, toidukoht, pargid), olid need mulle kui uurijale

[13] Koduabilistele viitan läbivalt nii katustekstis kui ka fotoessees pseudonüümidega, avaliku profiiliga informantidele (kogukonna aktivist, söögikoha omanik) pärisnimedega.

lihtsasti ligipääsetavad. Kahe koduabilise üürikorteri külastus oli võimalik tänu uuringus osalejatele, kes mind oma plaanidesse kaasasid.

Kui olin enda jaoks ära määratlenud teema ja esialgsed uurimisküsimused, oli esmatähtis leida väljale sisenemiseks kontakt koduabiliste hulgast. Olin märganud praktikale minnes[14] mitmel korral bussipeatuses üht Filipiini päritolu sõbralikku naisterahvast ning ühel hommikul astusin talle ligi, tutvustasin end ja oma uurimisprojekti ning küsisin, kas ta sooviks selles kaasa lüüa. Viiendat aastat Küprosel koduabilisena töötavast Mariast sai minu võtmeinformant, kellel oli palju koduabilistest sõpru ja tuttavaid ning kes kaasas mind oma pühapäevastesse tegemistesse. Lumepallimeetodi tulemusel tutvusin seeläbi eelmises peatükis mainitud Cecilia ning igal pühapäeval pargis koguneva koduabilistest sõprusgrupiga. Sarnaselt peatükis 1.1. kirjeldatule oli paljudel Nicosias kohatud filipiinlastest koduabilistel eelnev hooletöö kogemus Kagu-Aasia lähiriikidest (Hong Kong, Singapur) või erinevatest Lähis-Ida riikidest (Kuveit, Katar, Araabia Ühendemiraadid). Küprosel viibimise aeg varieerus antud grupi näitel ühest aastast kahekümne aastani – olenemata perioodist nähti seda ajutisena, mis lõpeb siis, kui noorimal lapsel saab ülikool läbi või kogutud on piisavalt raha, et enda tulevikku majanduslikult kindlustada.

Et saada paremat ülevaadet filipiinlaste kogukonnast Küprosel, soovisin kontakti inimesega, kes tegeleb aktiivselt kogukondlike teemadega. Kirjutasin Küprose Filipiini Organisatsioonide Föderatsiooni (ingl *The Federation of Filipino Organizations in Cyprus*) juhatuse liikmele Estrile, keda võiks nimetada minu uuringus osalejate hulgas väravahoidjaks (ingl *gate-keeper*). Olles pikalt Küprosel elanud ja kogukondlikes tegevustes organiseerijana kaasa löönud, oli tal palju kontakte koduabiliste hulgas ning tänu temale sain ligipääsu nii tantsutreeningule linnaparki kui ka erapeole üürikorteris, kus kohtusin muuhulgas koduabilise Angelaga. Estri enda taust on erinev koduabiliste omast: ta kolis ligi 30 aastat tagasi Küprosele inglasest abikaasaga. Kohanud katoliku kirikus teisi filipiinlasi (enamjaolt koduabilisi), hakkas ta organiseerima ühiseid üritusi ja tegevusi ning nüüdseks on saanud temast koduabiliste kõneisik ja kogukonna eestvedaja.

Veel üks oluline inimene kohaliku Filipiini kogukonna jaoks on Luzviminda, kes peab koos lähimate pereliikmete ja sõbrannade abiga Filipiini söögikohta katoliku kiriku vahetus läheduses. Temal ei ole samuti koduabilise tausta, ta kolis Küprosele aastakümneid tagasi koos kohalikku päritolu abikaasaga. Kui filipiinlaste kogukond Nicosias ja sellega seoses ka vajadus Filipiini toidu järele

[14] Viibisin Küprosel seoses ERASMUS+ õpirändega.

kasvas, avas ta väikese söögikoha, mis tulenevalt koduabiliste kui põhiklientide elurütmist on avatud vaid pühapäeviti. Tulen uuringus osalejate juurde tagasi analüüsipeatükis 3.2. ning kõigi siin nimetatud Filipiini naiste lood kajastuvad ka fotoessees.

Andmete kogumiseks kombineerisin välitöödel erinevaid meetodeid. Annist jt (2017: 67) märgivad, et välitöö on empiiriliste andmete kogumise periood, mille ajal kasutatakse sageli mitmeid meetodeid nägemaks sama fenomeni võimalikult erinevate vaatenurkade alt. Lisaks fotomaterjali kogumisele peamiselt osalusvaatluste ja jalutuskäikude ajal viisin läbi ka poolstruktureeritud intervjuusid ning vestlusi.

Visuaalset materjali kogusin peamiselt pühapäeviti, mil viibisin koduabilistega hommikust hiliste õhtutundideni erinevates kohtades ja lõin kaasa mitmesugustes tegevustes. Seeläbi soovisin jõuda lähemale tähendustele, mida asjaosalised ümbritsevale omistavad, ning ka nende tähenduste loomise ja taasloomise protsessidele, nagu toob osalusvaatluse eesmärgina välja Seljamaa (2017: 8). Osalusvaatluse puhul oli aga kohati keeruline leida tasakaalu vaatleja ja osaleja rolli vahel, mida kirjeldab Spradley (1980: 57), öeldes, et uurija kogeb osalusvaatluse ajal samaaegselt nii siseringi kuuluja (ingl *insider*) kui ka kõrvalseisja (ingl *outsider*) rolli; mõnikord võtab uurija märkamatult täielikult osaleja rolli, teinekord õnnestub olla rohkem vaatleja. Minu kohtumised koduabilistega olid väga tegusad, mille käigus olin uurijapositsioonilt kindlasti rohkem osaleja kui vaatleja rollis. Üritasin lisaks aktiivsele osalusele ja pildistamisele ka küsimusi esitada ja vestelda, jättes võimalikult palju infot meelde ehk tehes mõttelisi märkmeid (ingl *mental notes*) ning hiljem kodus välitööpäevikut kirjutades märkisin meeldejäetu üles. Vestluste abil kogutud info, mis esimesel võimalusel välitöö päevikusse kirja sai, oli oluliseks allikaks teema sügavamal mõistmisel.

Poolstruktureeritud intervjuudena viisin läbi neli eelnevalt kokku lepitud individuaalset intervjuud ja ühe fookusgrupi intervjuu kümne koduabilisega, need ka salvestasin. Intervjuude tarvis töötasin välja kaks küsimuskava – ühe koduabilisele ning teise kogukonna aktivistile (vt Lisa 2). Intervjuud toimusid inglise keeles ning kuigi kõik koduabilistena töötavad naised, kellega vestlesin, valdasid heal tasemel inglise keelt[15], oli märgata nendepoolset muret oma puuduliku keeleoskuse pärast, mis tekitas kohmetust. Samuti märkasin peale kaht individuaalintervjuud koduabiliste puhul teatud ettevaatlikkust – naised, kes eelnevalt olid minuga vesteldes vabad ja sundimatud, olid nn ametlikku

[15] Inglise keel on Filipiinidel teiseks ametlikuks keeleks tagalogi keele kõrval.

intervjuud andes tööd puudutavate teemade puhul pinges ja napisõnalised. Tulen selle teema juurde tagasi järgmises peatükis.

Seetõttu rõhutaksin oma välitööde puhul mitteformaalsete intervjuude ehk vestluste olulisust. Erinevate kohtumiste, jalutuskäikude ja bussisõitude ajal vestlesin ligi neljakümne koduabilistega – need sundimatud jutuajamised olid mulle uurijana oluliseks infoallikaks ning aitas uurimisteemat avada lisaks fotodele, intervjuudele ja vaatlustele. Spradley (1979: 58) on öelnud, et osavad etnograafid koguvad sageli enamiku oma andmetest osalejate vaatluse ja paljude juhuslike sõbralike vestluste kaudu; nad võivad inimesi intervjueerida ilma nende teadmata, esitades sõbraliku jutuajamise käigus mõningaid etnograafilisi küsimusi. Vestluste puhul ei olnud märgata ka koduabiliste murelikkust puuduliku keeleoskuse pärast. Kuigi omavaheliseks vestluseks kasutatakse peamiselt Filipiinidel levinuimat tagalogi keelt või samast piirkonnast pärinevate koduabiliste puhul ka teisi Filipiini keeli, on inglise keeles suhtlemine koduabiliste jaoks igapäevane praktika nii tööandjaga suhtlemisel kui ka kohaliku ühiskonnaga kokkupuutes. Koosviibimistel läksid koduabilised ise tagalogi keelelt sujuvalt üle inglise keelele, et mind kaasata ja minuga suhelda ning keelebarjääri ma uurijana ei tunnetanud.

Teema, mida uurijana läbi pidin mõtlema, oli ka väljalt lahkumine. Ligi kolm kuud suhtlemist oli mind uuritavatega lähedaseks muutnud, viimased kohtumised oli vaja veidi teistmoodi läbi planeerida, et tänu ja meie koostöö väärtustamine minu poolt saaks neile edastatud. Andsin uuritavatele aegsasti teada välitöö lõppemisest ja tänasin kõiki isiklikult.

Järgnevalt annan ülevaate välitööde tehnilisest poolest. Visuaalse materjali kogumiseks olin kaasa võtnud Sony RX100 III kompaktkaamera, millega tegin fotod RAW ja JPG formaadis. Lisaks oli mul kaasas ka väike statiiv, mis leidis siiski väga vähe kasutust. Samsungi nutitelefoni kasutasin siis, kui soovisin fotosid või lühivideosid välitöö protsessist, lisaks oli telefon oluline abivahend intervjuude salvestamisel. Helifailid laadisin hiljem arvutisse ning litereerisin TurboScribe trakvara abil, mille tulemusena valminud tekstifail vajas siiski intervjuu üle kuulamist ja korrigeerimist. Samuti olid mul väljal alati kaasa märkmik ja pliiats, kuigi osalusvaatluse ja pildistamise kõrval jäi märkmete tegemiseks väga vähe võimalusi. Mõnikord võtsin ühelt objektilt teisele liikudes aja maha, istusin kohvikus või pargipingil ja panin mõtted kirja. Kogu välitöö perioodi jooksul pidasin välitöö päevikut, kus kirjeldasin lisaks toimunud tegevustele ka oma mõtteid ja muljeid, mis võimaldasid

mul kogetut reflekteerida ning analüüsida olukordi, mis mind uurijana mõjutasid või seda, kuidas võisin ise uurijana välja mõjutada.

Lõpetuseks toon ära uurijaeetikaga seotud tegevused välitöö käigus. „Uurimiseetika põhimõtted lähtuvad eeldusest, et uurija on uuritavate suhtes teataval võimupositsioonil, mida ta ei tohi kuritarvitada“ (Annist jt, 2017: 92). Lähtusin uurimuse läbi viimisel muuhulgas Ameerika Antropoloogia Assotsiatsiooni eetikakoodeksi põhireeglitest (*American Anthropology Association*, 2012):

- ära kahjusta kedagi;
- ole oma töö osas avatud ja aus;
- hangi informeeritud nõusolek ja vajalikud load;
- kaalu koostööpartnerite ja mõjutatud osapoolte eetilisi kohustusi;
- jaga uuringutulemusi, kui see ei kahjusta uuringus osalejaid;
- kaitse ja säilita uuringu dokumente;
- hoia lugupidavaid ja eetilisi töösuhteid.

2021. aastast pärineb Euroopa Liidu dokument „Uurimiseetika etnograafias/antropoloogias“ (ingl *Research Ethics in Ethnography/Anthropology*), kus on välja toodud, et peamised eetilised põhimõtted, mida tuleb järgida, hõlmavad head tegemist, kahju mittetegemist ning kõigi uuringus osalejate autonoomia, heaolu, turvalisuse ja väärikuse kaitsmist. Lisaks sellele peaksid teadlased olema võimalikult objektiivsed ja vältima etnotsentrilisust. (Iphofen, 2021)

Eesti teadusruumis on olulised peamiselt kaks dokumenti - Eesti teadlaste eetikakoodeks (2002) ja Eesti Hea Teadustava (2017). Eesti teadlaste eetikakoodeksi punkt 2.6. sedastab, et „teadusuuringud, kus uurimisobjektiks on inimesed, ei tohi olla vastuolus inimväärikusega ja põhiliste inimõigustega. Selliste uuringute puhul on oluline informeerida indiviide kavatsetava uuringu kõikidest aspektidest, saada nende vabatahtlik nõusolek uuringus osalemiseks (-informeeritud nõusolek-), töödelda ja hoida saadud personaalset informatsiooni konfidentsiaalselt ning kasutada seda üksnes uurimistöö otstarbel” (Eesti teadlaste eetikakoodeks, 2002: 3). Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Teadusagentuuri ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös 2017. aastal valminud „Hea teadustava“, millega on nõustunud ka Tartu Ülikool, toob punktis 2.1.1 välja, et „teadlane austab

uuringusse kaasatavate vaba tahet, tagab nende autonoomia, inimväärikuse, privaatsuse ja heaolu kaitse, hoidudes nende kahjustamisest" (Hea teadustava, 2017: 8).

Kõike seda silmas pidades koostasin enne välitööde algust ingliskeelse informeeritud nõusolekuvormi, mis käsitleb nii intervjueerimist kui ka fotomaterjali kogumist ja levitamist (vt Lisa 3). Kui palusin uuritavatel vormi allkirjastada, selgitasin alati juurde, millega on täpsemalt tegu ja miks see on oluline. Mõnikord tuli piirduda suulise nõusolekuga (näiteks ühiskorteris peol viibides, kus osalejaid oli mitukümmend).

Järgnevas peatükis reflekteerin oma välitöö kogemust ning toon välja olukorrad, mis tundusid keerulised, aga mis kahtlemata arendasid mind nii inimese kui ka uurijana.

2.3. Väljakutsed väljal. Refleksioon

Välitööd Küprosel pakkusid mulle mitmeid väljakutseid, mida analüüsisin oma välitööpäevikus. Need puudutasid nii erinevate uurimismeetodite kasutamist, uurimisteema tundlikkust kui ka isiklikke väärtusi ja piire.

Üheks esimeseks väljakutseks välitööde algusfaasis oli fotokaamera käsitsemisega seotud kohmakus. Kuna kaamera oli minu jaoks suhteliselt uus, ei olnud ma sellega harjunud. Õnneks muutus pildistamine välitööde käigus sujuvamaks, kuid vähemalt ühel korral kaotasin väärtusliku kaadri, sest ei jõudnud piisavalt kiiresti reageerida. Teine mure pildimaterjali kogumisel oli seotud kaamera töövalmidusega – kuigi mul oli väljal alati kaasas lisaaku, juhtus ühel pikal välitöö päeval, et mõlemad akud said tühjaks ja laadimisvõimalust polnud. Sellises olukorras kasutasin nutitelefoni, et olulised kaadrid ei jääks jäädvustamata.

Huvitava kogemusena toon ära ise kaamera ette sattumise. Välitööde käigus olin korduvalt pildistatava rollis ning seeläbi jõudsin ka erinevatesse sotsiaalmeediakanalitesse. Pink (2013: 92) märgib, et kaadrisse pandav etnograaf tuletab meile meelde, et visuaalsete etnograafidena ei ole me ainsad inimesed, kes kasutavad fotograafiat aktiivselt teiste inimeste kogemuste ja maailmade uurimiseks, konstrueerimiseks ja mõistmiseks ning saame ka ise palju õppida, nähes, kuidas inimesed meid oma kategooriatesse ja projektidesse paigutavad. Oli olukordi, kus olin pildistamisest või filmimisest teadlik ja sellega ka igati nõus – näiteks Filipiini toidukohas paluti mul poseerida reklaamfoto jaoks, mida hiljem Google´is ettevõtte tutvustuse juures kasutada ning sõbrannade

grupiga piknikul sai tehtud ühisselfisid ja grupifotosid. Ühest küljest andis see mulle uurijana võimaluse näha, kuidas loovad uuritavad ise visuaalseid lugusid ja virtuaalset reaalsust enda kohta sotsiaalmeedias ning teisalt tundsin, et saan seeläbi ka midagi omalt poolt „vastu anda“ ning koos uuritavatega ühiseid tegevusi luua. Kord sain aga ebameeldiva üllatuse osaliseks, kui peale üht intervjuud avastasin järgmisel päeval Facebookis lühikese videoklipi, mis oli salvestatud intervjuu ajal minu teadmata. Kuigi videol polnud kuulda vestluse sisu (selle asemel mängis taustal muusika), ehmatas see mind uurijana korralikult ning pani tõsiselt mõtlema konfidentsiaalsuse ja privaatsuse kaitse üle tänapäeva sotsiaalmeediamaailmas ning sellele, kuidas selliseid olukordi ennetada ja lahendada.

Eelmises peatükis mainitud koduabiliste kohmetus ja ettevaatlikkus salvestatud intervjuude puhul ilmnes selgelt ühe konkreetse uuritava näitel. Kuigi olime enne intervjuud mitmel korral avameelselt ja sõbralikult vestelnud ning ta oli mulle usaldanud, et teeb aeg-ajalt lisatööotsi oma tööandja sugulaste ja naabri juures (tegevus, mis pole seadusjärgsest lepingust tulenevalt lubatud), oli tema käitumine salvestatud intervjuu ajal hoopis teistsugune. Ta tundis end ebamugavalt, oli ootamatult napisõnaline ega maininud enam varasemalt jagatud informatsiooni. Väljavõte välitööpäevikust: *„Ta on üllatavalt napi jutuga (...) Niipea, kui salvestus on kinni, hakkab jutt jälle sujuvamalt jooksma... See on ootamatu olukord. Mul endal on samuti imelik positsioneerida end sõbra rollist uurija rolli. Meil mõlemal on ebamugav.“* (VM 2024, Nicosia). See viitab koduabiliste teatavale hirmule ebaseaduslikust tegevusest tulenevate tagajärgede ees (töölepingu lõpetamine ja riigist väljasaatmine).

Teatud pingekohad seostusid uuritava teemaga. Minu välitöödel viibimise ajal oli äsja valminud dokumentaalsari Küprose sarimõrvar Nikos Metaxasest (vt ka ptk 1.2.), kes 2016-2018 tappis viis koduabilist ja nende kaks last. Kogu riiki vapustanud lugu oli taas aktuaalne ning koos sellega ka ühiskondlik diskussioon koduabiliste kohtlemisest. Mõned kohalikud tuttavad, kelle poole uuringu algfaasis kontaktide leidmiseks pöördusin, suhtusid teemasse märgatava reserveerituse ja ettevaatlikkusega, mis muutis koostöö keeruliseks. Üks neist väljendas hiljem rahulolematust, väites, et minu lähenemine teemale on ühekülgne, ning märkis, et tal oleks jagada ka kriitilisi tähelepanekuid koduabiliste endi käitumise kohta. See kogemus tõi esile teema tundlikkuse Küprose ühiskonnas ning aitas mõista, et minu uurimishuvi ei pruugi kõikidele asjaosalistele meelepärane olla.

Teema lähemal uurimisel tõstatus minu jaoks keeruline küsimus uurija rollist ja objektiivsuse säilitamisest, puutudes kokku uuritavate ebaõiglase kohtlemisega. Nägin korduvalt kohalike negatiivset, üleolevat ja diskrimineerivat suhtumist koduabilistesse, mida väljendati nii pilkude, kehakeele kui ka otsese verbaalse agressiooniga. Sellistes olukordades oli uurijana neutraalsuse säilitamine emotsionaalselt keeruline. Välitööpäevikust: *„Mul on tunne, et mida rohkem ma sellesse teemasse sügavamale lähen, seda rohkem muutub mulle siinne ühiskond vastumeelseks.“ „Pean ütlema, et kohalike diskrimineerimine filipiinlaste suunal tekitab mulle teatavaid üleelamisi, millega pean teadlikult tegelema.“* (VM 2024, Nicosia).

Uuritav teema omandas minu jaoks välitöö käigus ootamatult isikliku mõõtme, millele ma alguses ei osanud tähelepanu pöörata. Aull Davies (2007: 3) on öelnud, et me ei saa uurida midagi, millega meil puudub kontakt, millest oleme täielikult eraldatud ning kõik uurijad on mingil määral seotud oma uurimisobjektiga või osaga sellest. Nii meenus välitööde käigus omaenda hooletöö alane rändekogemus 1990. aastate lõpus, kui töötasin gümnaasiumiõpingute järel lapsehoidjana Rootsis. Tajusin tol perioodil idaeurooplasena sarnast marginaliseeritust ja kohalike üleolevat suhtumist, mida märkasin ka Küprosel koduabiliste igapäevaelus. Minu isiklik taust mõjutas siinkohal empaatilist suhestumist uurimisobjektiga ning selle kogemuse jagamine koduabilise Mariaga aitas kaasa meievahelise usaldussuhte loomisele.

Teine isiklik seos tekkis hargmaise emaduse teemaga, mille mõju kogesin lapsena 1980. aastate lõpus, kui ema viibis töö tõttu mõnda aega välismaal. Kuulates koduabilistest naiste lugusid ja märgates korduvat mustrit, kuidas naised paremaid majanduslikke võimalusi otsides jätavad lapsed Filipiinidele vanavanemate või abikaasade kasvatada, samastusin eemalolevate ja ema igatsevate lastega. Uuritavatega emarollist vesteldes hoidsin end teadlikult uurijapositsioonis, et vältida oma emotsioonide ja isiklike arvamuste mõju uuringule ja mitte kahjustada usaldussuhteid. Olen kirjutanud välitööpäevikus: *„Emadus ja lastest eemal viibimine on teema, mida mul on kõige raskem mõista ja mis toob minu jaoks pinnale enda lapsepõlvetrauma. Tegelen pidevalt enda teadlikult korrale kutsumisega, et oleksin avatud ja vastuvõtlik igasugusele infole ilma hinnaguid andmata. Mõtlen oma informandi laste peale, kes olid kõik alaealised, kui ema oli läinud välismaale tööle ja 21 päeva hiljem suri nende isa ja nad ei näinud ema veel kolm aastat... Või teisele informandile, kes lahkus 22-aastaselt Filipiinidelt kahe väikese lapse juurest ega ole 20 aasta jooksul kodu külastanud.“* (VM 2024, Nicosia).

Peatüki lõpetuseks toon ära õppetunni sellest, kui oluline on välitööde ajal hoida tasakaalu aktiivse tegevuse ja puhkuse vahel. Kahjuks ei olnud mul võimalus Küprosel veedetud aja jooksul keskenduda sajaprotsendiliselt uuritavale teemale ja välitöödele – tegin samal ajal nii magistriõpingutega seotud välispraktikat kui ka kaugtööd Eestisse. Kõik töökohustustest üle jäänud õhtud ja nädalavahetused pühendasin välitöödele või nende ettevalmistamisele ja järeltegevustele. Samal ajal kohanesin ka ise ümbritseva elukeskkonnaga ning tegelesin elukohaga seotud murede ning kultuuriliste ja logistiliste väljakutsetega. Pühapäevad väljal olid väga intensiivsed, tihti väljusin hommikul kell 8 kodust ja jõudsin tagasi hilisõhtul. See kõik tõi välitööde lõpuperioodil kaasa teatava läbipõlemise. Väljavõtted välitööpäevikust: *„Jõudsin välitöölt koju 23:00 ja ei jaksanud peale fotode ja intervjuu salvestuse alla laadimise enam midagi teha. Lisaks kõigele ootas mind magamistoas hiigelprussakas, kellega võitlemine võttis samuti energiat.“ „Koju jõudsin 22 paiku ja olin teinud 16 000 sammu +34 kraadises kuumuses. Lisaks välitöödele mitmel objektil osalesin praktikakohaga neli tundi festivalil lauspäikeses peamiselt püstijalu. Tundsin, et mu jõuvarud – nii füüsilised kui ka vaimsed – hakkavad ammenduma.“* (VM 2024, Nicosia).

Oma välitöö kogemust kokku võttes olen väga tänulik, et sain antropoloogiatudengina läbi teha kõik välitöö etapid informandiga suhte loomisest kuni väljalt lahkumiseni. Silmitsi seistes erinevate väljakutsetega, arendasin välitöö käigus oma enesereflekssiooni oskusi, mis aitavad mul edaspidi uurijana tasakaalus püsida ning uuritavat teemat fookuses hoida.

3. FILIPIINLASTEST KODUABILISED NICOSIAS. MATERJALI ANALÜÜS

Kolmandas peatükis kirjeldan fotoessee koostamise protsessi ning toon välja tähelepanekud filipiinlastest koduabiliste vaba aja veetmise ja kuulumise kohta Küprosel.

3.1. Fotoessee koostamine

Fotograafiline uurimus on teekond, mis algab väljal, jätkub fotode analüüsiga ning lõpeb järelduste ja nende kokkuvõtete edastamisega (Collier ja Collier 1986: 167). Olles kogunud välitööde käigus ligi 800 foto jagu visuaalset materjali, jätkus minu uurimuse teekond fotomaterjali analüüsiga. Soovisin luua virtuaalse fotoessee nii eesti kui ka inglise keeles, kuna leidsin, et fotoessee formaat annab võimaluse pildi ja teksti koosloomes koduabiliste teemat mitmekülgselt ja haaravalt avada. Crowder ja Cartwright (2021: 2) märgivad, et pilte ja visuaalseid esitusi saab kasutada selleks, et tõsta esile erinevaid inimesi puudutavaid olukordi ja teemasid ning seeläbi kirjeldada ja illustreerida olemasolevat tegelikkust, pingeid ja poliitikaid. Lisaks eelnimetatud võimalustele on virtuaalset fotoesseed ka lihtne levitada ning sellele ligi pääseda olenemata geograafilisest asukohast.

Fotoessee valmimisel on kolm peamist etappi - piltide valik (või isegi välitöödel teadlikult pildimaterjali kogumine), teksti kirjutamine ning piltide ja teksti kokku panemine ehk kujundamine. Need kolm elementi võivad tunduda lihtsad, kuid neid juhib tugev teadmine eetikast, teooriast ja praktikast (Crowder ja Cartwright, 2021: 2). Pildimaterjali läbi vaadates hakkasid välja joonistuma teatud mustrid ning kujunes fotoessee narratiiv. Tegin piltide valimiseks mitu vooru, kuni sõelale jäi ligikaudu 75 fotot. Neid fotosid töötlesin Adobe Lightroom fototöötlusprogrammis ning tegin hiljem lõpliku valiku.

Fotoessee tekstiosa kokku panemiseks analüüsisin lisaks fotodele ka muudel meetoditel kogutud välitöö materjale (intervjuud, vestlused, välitööpäeviku märkmed), kasutades nii temaatilist sisuanalüüsi kui ka tekstide kodeerimist, et leida korduvaid mustreid ja märksõnu uuritava teema kohta. Soovisin teksti abil avada fotoessees lisaks vaba aja tegevustele koduabiliste argipäeva ja haavatavust, et luua teemast laiapõhjalisemat käsitlust. Tekstiloome puhul pidasin silmas ka seda, et fotoessee on suunatud laiale publikule.

Fotoessee kujundamiseks valisin Adobe Express platvormi, mis võimaldas kasutada erinevaid elemente nii fotode paigutuses kui ka tekstikujunduses, mille kaudu sain luua erinevaid rõhuasetusi. Sutherlandi (2016: 115) järgi on fotoessee oma olemuselt narratiivne konstruktsioon, kus olulisel kohal ei ole mitte ainult fotod ise, vaid ka nende omavaheline interaktsioon, järjestus algusest lõpuni, nende kõrvutamine ja omavaheline kontrast. Fotoessee kujunduse eesmärk ei ole ainult luua mõistetav narratiiv ja edastada infot, vaid saavutada ka visuaalne ja emotsionaalne mõju.

Minu fotoessee esitleb üht pühapäeva koduabiliste elus. Konstrueerisin erinevatest pühapäevadest kokku ühe, mis on jagatud viieks alapeatükiks. Iga alapeatüki juhatab sisse foto koduabiliste jaoks olulisest kohast, et lisada paigaga seotud konteksti järgnevale tegevusele. Krase ja Shortell (2021: 141,144) toovad migratsiooniteemalistest fotoesseedest rääkides välja, et migratsioon on nähtav, sest migrandid muudavad ruumi ja kohtade tähendust nii nende endi kui ka teiste jaoks ning see avaldub uskumuste, muljete ja afektiivsete reaktsioonide kogumina nende poolt, kes seda ruumi nii püsival kui ka lühiajalisel viisil kasutavad. Lisaks kohti ja tegevusi kajastavatele fotodele valisin välja fotod viiest nn naistegelastest, et läbi nende lugude koduabiliste teemat Küprosel sügavamalt avada.

Fotoessee algab pühapäeva hommikuga, mis seostub Filipiini koduabiliste jaoks kahe olulise paigaga – katoliku kirikuga Nicosias ning Filipiini toidukohaga kiriku vahetus läheduses. Selle osa peategelane on toidukoha omanik Luzviminda. Järgmise alapeatüki juhatab sisse foto Nicosia vanalinna peatänavast ning peatüki sisuks on toimingud linnas (raha saatmine kodustele, sõbrannade külastus), kus koduabiliste temaatikat avab Maria lugu. Seejärel viib fotoessee vaatajad kesklinnas asuvale rohealale, kus kogunevad koduabiliste sõprusgrupid, et koos lõbusalt aega veeta ja siin on peategelaseks koduabiline Cecilia. Neljanda peatüki alguses on kaader teisest olulisest koduabiliste kohtumiskohast Nicosias, linnapargist, kus toimub igapühapäevane rahvatantsuproov. Selles peatükis avan filipiinlaste kogukonna temaatikat läbi aktivist Estri loo. Viimane peatükk algab fotoga vanalinna tänavast, kus asuvad mitmed koduabiliste poolt üüritavad elamispinnad ning tegevuseks on pidu ühiskorteris, peategelane koduabiline Angela.

Uurijaeetika oli eriti oluline ka fotoessee koostamise etapis. Olin väljal olles küsinud nõusolekut fotografeerimiseks ja fotode avaldamiseks ning lubanud kasutada pseudonüüme (vt. ptk 2.2.). Nüüd mõtlesin fotosid valides ja fotoesseed tervikuna läbi vaadates uuesti, kas võin läbi selle uuringus osalejaid kuidagi kahjustada. Spradley (1980: 21) rõhutab, et uurijana on meil kohustus kaitsta

uuritavate õigusi, huve ja isegi nende tundlikkust ning peame analüüsima oma uurimistöö tagajärgi sellest vaatenurgast, et kas sellel võivad olla tagajärjed, mida uuritavad ise ei oska ette näha.

Visuaalantropoloogilise uurimuse puhul ei ole anonüümsuse täielik tagamine alati võimalik, mistõttu mõtlesin hoolikalt läbi fotoessee piltide valimise. Kuna soovin fotoesseed laialdaselt levitada, siis pidin arvestama piltide valikul ja teksti koostamisel sellega, et seda näeb suur hulk inimesi. Kuna naiste isiklikud lood olid osa narratiivist, ei oleks fotode ähmastamine või uuritava näo varjamine andnud soovitud tulemust. Seetõttu jälgisin lisaks koduabiliste puhul pseudonüümide kasutamisele, et teksti puhul ei oleks võimalik tundlikku infot konkreetse koduabilisega seostada. Kui see oli vajalik, siis üldistasin olukorrakirjeldusi või kohandasin teksti, et tagada uuritavate privaatsus ja turvalisus.

Fotoessee sihtgrupina näen ühest küljest vaatajaid, keda see teema otseselt puudutab (filipiinlastest koduabilised Küprosel ja nende pereliikmed Filipiinidel, Filipiini kogukond Küprosel, koduabiliste tööandjad ja teised küproslased), aga ka koduabilistena töötavaid inimesi ja nende tööandjaid laiemalt, filipiinlasi nii kodumaal kui ka mujal, rändepoliitika kujundajaid ja võõrtööliste õiguste eest võitlejaid. Samuti tavainimesi, kes läbi fotoessee avastavad midagi uut meid ümbritseva maailma kohta.

Järgnevas, katusteksti viimases alapeatükis, käsitlen põhjalikumalt analüüsi tulemusi, tuues esile olulised järeldused ja tähelepanekud koduabiliste vaba aja ja kuulumise kohta Küprosel.

3.2. Filipiini päritolu koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel

Nagu eelnevalt selgitatud, on minu uurimuse eesmärk leida vastused küsimustele, kuidas veedavad Küprose pealinnas Nicosias koduabilistena töötavad filipiinlased oma vaba aega ning kuidas nad läbi pühapäevaste tegevuste loovad ja väljendavad kuulumist.

Enne analüüsitulemuste kirjeldamist tooksin veelkord välja paar olulist aspekti, mis puudutavad koduabiliste tööelu Küprosel. Nagu peatükis 1.2. selgitasin, allkirjastavad kõik koduabilised Küprosele tulles vastava töölepingu (vt ka Lisa 1), mis jätab täpsemad tööülesanded määratlemata. Varieeruvus töö sisu osas väljendus ka minuga vestelnud uuritavate puhul – osade tööülesanded piirdusid kodu ja aia korrashoiuga, aga rohkem oli neid, kes hooldasid lisaks sellele ka haiget või eakat inimest. Samuti tuli välja, et tööandjate poolne koduabiliste ärakasutamine on tavaline –

tööülesannete sisu on kohati ettearvamatu, tihti kästakse neil teha tööd ka sugulaste heaks lisatasu maksmata, ei lubata töönädala sees kordagi elukohast eemalduda, oodatakse ööpäevaringset valmisolekut töökohustuste täitmiseks jms. Vaatamata sellele panin tähele ka teatud emotsionaalset kiindumust tööandjasse – Maria ei kaalu tulusamaid tööväljavaateid, põhjendades, et ta ei saa oma tööandjat jätta, kuna too on väga lahke; Cecilia tunneb süüd, kui veedab pühapäeval mõned tunnid hooldatavast tööandjast eemal ning ütleb, et on tore, kui sul on vanaisa. Korduvalt arvati, et tööandjad ei saaks ilma nendeta hakkama ja seetõttu oldi valmis taluma ka solvanguid. Selle kõige taustal omandab pühapäev, kui koduabilised saavad hetkeks eemal olla oma igapäevasest töö- ja elukeskkonnast, erilise tähenduse.

Uuritavatega pühapäevi veetes märkasin juba esimestel kordadel vaba aja praktikates mustreid ja korduvusi. Ainus vaba päev nädalas sisustatakse igal nädalal samades kohtades korduvate tegevustega, mis toob kokku kohapeal loodud sotsiaalsed võrgustikud. Läbi kehaliste praktikate väljendavad naised mitmeid identiteete ja kuulumisi (naine, ema, filipiinlane, katoliiklane, sisserännanu ja koduabiline). Need tähelepanekud on kooskõlas peatükis 1.3. käsitletud performatiivsuse ja viitavate praktikate ning identiteedi ja kuulumise teoreetiliste käsitlustega.

Tegevused, mille läbi kuuluvust kinnitatakse, on näiteks kirikus käimine, Filipiini toidu söömine ja jagamine ning rahvatantsu harrastamine. Katoliku kirik Nicosias annab koduabilistele võimaluse võõrsil tuttavaid usutavasid järgida ja seeläbi kodutunnet luua (vt ka ptk 1.3.). Lisaks on fotodelt näha, et pühapäevahommikune kirikus käimine on koduabiliste jaoks sotsiaalne sündmus, mille käigus kohtutakse sõprade ja tuttavatega. Filipiinlased eristuvad katoliiklastena nii teistest Aasia riikidest pärit sisserännanutest, kes on peamiselt hinduistid ja budistid, kui ka õigeusklikest kohalikest ning kirikus käimine on filipiinlaste jaoks seotud muuhulgas rahvusliku identiteedi ja etnilise kuuluvusega.

Fotodel kajastub ka Filipiini toidu olulisus koduabiliste jaoks: söömine ja toidu jagamine oli kokkusaamistel kesksel kohal ja seda märkasin välitööde jooksul läbivalt. Uuritavad tõid välja, et nädala sees tööandjaga elades igatsevad nad “oma” toitu ning pühapäeviti nauditi seda kõigi oma meeltega - kätega söömine on siinkohal ühtlasi nii sensoorne kogemus kokkupuutest toiduga läbi puudutuse kui ka kultuurilise identiteedi väljendus. „*Tööandja juures me seda teha ei saa, aga Filipiinidel on see tavaline,*” selgitati mulle (VM 2024, Nicosia). Toidu sensoorne kogemine tuli välja ka vestlustes, kus mainiti Filipiini toidu erilist ja veidi ebameeldivat lõhna ning suurepäraseid

maitseid. Toidu jagamise tähtsust iseloomustab juhtum välitöölt, kui ma ühel korral piknikule tavapärasest hiljem jõudsin – naised olid ehmunud ja neil oli silmnähtavalt piinlik, et nad ei teadnud mind oodata ja olid söömise juba lõpetanud. Lisaks piknikule on toidu rolli fotodel näha ka essee esimeses osas, mis kajastab populaarseimat Filipiini toidukohta Nicosias, mille filipiinlannast omanik Luzviminda (vt ka ptk. 2.2. ja fotoessee) peab oluliseks pakkuda koduabilistele, kes on tema peamine klientuur, koduseid maitseid: „*Mulle meeldib oma inimeste õnnelikuks tegemine ja võimalus pakkuda neile kodutunnet, sest nad saavad süüa filipiini toitu, mida nad igatsevad."* (VM 2024, Nicosia).

Fotodel avaneb ka rahvakultuuri roll kultuurilise identiteedi kandjana, seda läbi kogukonnaliikmete rahvatantsuproovi linnapargis, kes harjutavad esinemiseks üle-euroopalisel filipiinlaste kokkutulekul. Siingi on tegemist kehalise praktikaga, mille läbi luuakse n-ö kodu jätkuvust ja kinnitatakse oma kultuurilist identiteeti ja kuuluvust. Kuigi valdava osa filipiinlaste kogukonnast Küprosel moodustavad koduabilistena töötavad naised, kuuluvad sinna ka Küprose või teistest rahvustest meestega pere loonud filipiinlannad, nende Küprosel sündinud lapsed ning üksikud koduabiliste Filipiinidelt Küprosele kolinud abikaasad. Lisaks rahvakultuuri elushoidmisele ja ühisürituste korraldamisele on kogukondlik tegevus suunatud ka koduabiliste õiguste ja parema kohtlemise eest võitlemisele - seda avab essees kogukonna aktivisti Estri lugu, kes julgeb rääkida tundlikel teemadel nagu koduabiliste diskrimineerimine ja väärkohtlemine, kuna ei pea kartma negatiivseid tagajärgi nagu töö kaotus või kodumaale tagasisaatmine. Nii Estri roll kogukonna eestkõneleja ja toetajana kui ka toidukoha omaniku Luzviminda roll söögikoha omanikuna näitab seda, kui oluline on kohaliku Filipiini kogukonna loomisel ja hoidmisel n-ö stabiilsema positsiooniga filipiinlaste olemasolu ja tegevus, kes läbi selle võimaldavad koduabilistele kuuluvustunnet.

Nagu peatükis 1.3. kirjeldasin, on kuuluvustunde loomise aluseks olevad korduvad tegevused seotud konkreetsete kohtadega, kus inimesed teavad vaistlikult, mida teha ja kuidas käituda. Lisaks juba eelnevalt välja toodud kirikule, toidukohale ja linnapargile on fotodelt näha kokkusaamisi ühiskorterites ja „oma puu" all avalikus linnaruumis. Korduvateks tegevusteks, mis toimusid koduabiliste omavahelistel kokkusaamistel avalikus ruumis või üürikorterites, olid peamiselt karaoke laulmine, tantsuvideote järgi tantsimine ja juba eelpool välja toodud ühine söömine. Läbi laulmise väljendatakse ka rahvuslikku kuuluvust – mitmel korral märkisid naised, et filipiinlastena on nad suurepärased lauljad ja julged esinejad. Korteris koosviibimise puhul olin tunnistajaks ka kasutatud riiete ja jalanõude järelturule ning informant Angela (vt fotoessee) jutu järgi on tavaks, et

iga koosviibimise alguses peetakse ühispalvus improviseeritud palvetoas. Tegevustega haakus ka sotsiaalmeedia kasutamine – läbi erinevate laulu- ja tantsuvideote ning selfide postitamise loodi pühapäeviti läbinisti positiivset kuvandit elust Küprosel.

Fotodel kajastub ka kuulumisega seotud positiivne afektiivsus, koduabiliste ehe rõõm koosolemisest. Mitmel korral toodi vestlustes välja kontrast raske töönädala ja rõõmsa pühapäeva vahel. *„Esmaspäevast laupäevani sa ei saa naerda ja kui sa kohtud oma sõpradega, siis väikesed asjad panevad sind koos naerma,“* selgitas Maria enda ja oma sõbrannade lõbusust (VM 2024, Nicosia). Samuti kajastub fotodel naiste omavaheline dünaamika ning füüsiline lähedus, millest tööandja juures elades puudust tuntakse – igapäevane n-ö pealesunnitud kehaline lähedus hooldatavaga, mis on kurnav nii vaimselt kui ka füüsiliselt, asendub pühapäeviti sõbralike puudutuste ja lähestikku viibimisega. Selles kõiges väljendub emotsionaalne kiindumus üksteisesse.

Iganädalased koduabiliste sõprusgruppide kokkusaamised toimivad ka tugigrupina, kus leitakse üksteiselt vaimset ja emotsionaalset tuge. Kogemuste ja emotsioonide jagamise olulisust rõhutas meievahelises vestluses ka Cecilia, öeldes, et kui oled nädal aega end halvasti tundnud, siis nüüd saad „ventileerida“ ja muresid teistega jagada (VM 2024, Nicosia). Kohapealse koduabiliste sotsiaalse võrgustiku moodustavad ühelt poolt varasemalt Filipiinidel loodud suhted (kuna suur osa filipiinlastest jõuavad Küprosele koduabiliseks tänu isiklikele kontaktidele, siis on paljud koduabilised omavahel kas lähisugulased, sõbrannad või endised koolikaaslased) ning teiselt poolt kohapeal leitud sõbrannad teiste koduabiliste hulgast. Heaks näiteks on siinkohal Maria, kelle kaks onutütart töötavad samuti Nicosias ning kellega koos ta kodustele ühise saadetisena kord kuus raha saadab. Samas on tema väga lähedaseks sõbrannaks koduabiline Cecilia, kellega nad tutvusid tänu sellele, et nende tööandjad on Nicosias naabrid. Lisaks on Maria seotud koduabiliste sõprusgrupiga, kuhu kuulub tema kunagine koolikaaslane Filipiinidelt ning nüüdseks on ka Cecilia, keda Maria grupile tutvustas, nende naistega emotsionaalselt tugevalt seotud.

Hargmaine kuulumine ja sellega seotult emaduse väljendamine läbi sotsiaalmeedias suhtlemise ja igakuiste rahasaadetiste, mida käsitlen peatüki 1.3. lõpuosas, on samuti fotodel nähtav. Vestlusest uuritavatega selgus, et lastest eemalviibimist võetakse vajaliku eneseohverdusena, et pakkuda neile head haridust ja paremat tulevikku. Mitmed minuga vestelnud naised tõid välja, et lapsed ei ootagi neilt muud kui raha ning tunnistasid ka seda, et pikaajaline eemalolek on neid viinud lastest emotsionaalse kaugenemise ja võõrandumiseni. Kodumaa külastamist tuleb ette peamiselt kord

kahe aasta jooksul, aga kohtasin ka naisi, kes ei olnud 10-20 aasta jooksul kordagi kodumaad külastanud.

Niisiis väljendub fotoessees esitletud fotodes, kuidas koduabilised loovad kodust ja lähedastest eemal olles kuuluvustunnet mitmesuguste korduvate tegevuste kaudu, mida saab pidada nn viitavate praktikateks (kirikus käimine, toiduga seonduvad tegevused, rahvakultuuri harrastamine, ühistegevused sõpradega). Nende kaudu väljendatakse erinevaid identiteete (naine, ema, katoliiklane, filipiinlane, migrant, koduabiline) nii indiviidi kui ka grupitasandil. Seda kõike läbib naiste omavaheline emotsionaalne side ja rõõm. Samuti hoitakse pühapäeviti kontakti kodumaa ja sealsete lähedastega läbi aktiivse suhtlemise ja rahasaadetiste, väljendades seekaudu ka emaks olemist. Läbi kõige selle luuakse ja kogetakse kuuluvustunnet, mis pakub tuge, et toime tulla keerulistele töötingimuste, kohalike migratsioonivastaste hoiakute ja igatsusega lähedaste järele.

KOKKUVÕTE

Minu magistriprojekt keskendub Filipiini päritolu koduabiliste kuulumise temaatikale Küprosel, käsitledes seda läbi vaba aja tegevuste. Projekti väljundiks on digitaalne fotoessee „Pühapäev Nicosias. Filipiinlastest koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel“ eesti ja inglise keeles.

Visuaalantropoloogilise uurimuse raames viisin 2024. aasta kevadel läbi välitööd Küprosel. Uurisin, kuidas veedavad Nicosias koduabilisena töötavad filipiinlased oma vaba aega ning kuidas nad selle kaudu loovad ja väljendavad oma kuuluvust. Peamiseks uurimismeetodiks oli fotografeerimine, lisaks viisin läbi osalusvaatlusi ja poolstruktureeritud intervjuusid (individuaalsed intervjuud ja fookusgrupi intervjuu) ning olulist infot kogusin ka mitteformaalsete vestluste käigus. Erinevate meetodite kombineerimine võimaldas mul avada uuritavat teemat põhjalikumalt ning luua fotodele laiemat konteksti.

Fotoessee läbiv narratiiv kujutab koduabiliste vaba päeva veetmist hommikust õhtuni. Välitööde käigus mitmel pühapäeval kogutud materjali põhjal olen konstrueerinud ühe pühapäeva, mille olen jaotanud viieks peatükiks. Igas peatükis peatun ühes filipiinlastest koduabiliste jaoks olulises paigas ning näitan selle kohaga seotud tegevusi. Jagan igas peatükis ka ühe naise lugu, mille kaudu avan koduabiliste teemat sügavamalt. Fotoessee on suunatud laiale publikule ning digitaalne formaat koos ingliskeelse versiooniga võimaldab jõuda paljude vaatajateni.

Magistriprojekti katustekstis avan hooletöö ja migratsiooni temaatikat, tutvustan Filipiini rändepoliitikat ning kirjeldan koduabiliste olukorda Küprosel. Teoreetiline raamistik põhineb identiteedi ja kuulumise käsitlustel migratsiooni kontekstis keskendudes performatiivsusele. Lisaks avan hargmaise emaduse temaatikat, mis puudutab paljusid uuritavaid. Katustekst sisaldab ka ülevaadet materjali kogumise meetoditest, sh välitöödest koos refleksiooniga. Viimases peatükis kirjeldan fotoessee koostamise protsessi ning analüüsin välitööde käigus kogutud materjali.

Filipiinlastest koduabilised moodustavad osa globaalsest lõunast palgatud hooletöö tegijatest Küprosel. Välismaale koduabilisena tööle minek on Filipiini naiste jaoks 1980. aastate keskpaigast alguse saanud praktika, mis hõlmab tänapäeval sadu tuhandeid naisi aastas. See võimaldab toetada pereliikmeid, pakkuda lastele paremat haridust ja kindlustada enda tulevikku. Küprose valitsus

reguleerib koduabiliste riiki sisenemist 1990. aastate algusest, kui loodi tööloa aluseks olev spetsiaalne tööleping, mis on ajutise iseloomuga (3-4 aastat) ning sisaldab punkte, mis võivad soodustada tööandjapoolset ekspluateerimist. Lisaks sellele tuleb koduabilistel nii tööandjaga suheldes kui ka avalikus ruumis liikudes tihti silmitsi seista kohalike võõraviha ja negatiivse suhtumisega.

Koduabilised töötavad kuus päeva nädalas ja elavad tavaliselt tööandja juures, mis muudab nad esmaspäevast laupäevani ühiskonna jaoks peaaegu nähtamatuks. Pühapäeviti aga muutub Nicosia tänavapilt märgatavalt, kui tuhanded koduabilised väljuvad oma igapäevasest elu- ja töökeskkonnast, et kohtuda kaasmaalastega ja veeta ühiselt vaba päeva.

Pühapäevased praktikad annavad uuritavatele võimaluse väljendada mitmeid erinevaid identiteete ja kuulumisi – naine, ema, koduabiline, migrant, katoliiklane, filipiinlane – nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil. Hommikumissa katoliku kirikus, Filipiini toidu söömine ja jagamine, rahvatantsu harrastamine, karaoke laulmine ning videote järgi tantsimine on näited koduabiliste ühisest ajaveetmisest. Lisaks rahvuspõhisele filipiinlaste kogukonnale mängivad olulist rolli emotsionaalsel kiindumusel põhinevad sõprusgrupid, kus muuhulgas jagatakse muresid ja tuntakse rõõmu koosolemisest. Eemal viibides säilitavad koduabilised sideme kodumaaga sotsiaalmeedia vahendusel ning igakuiste rahasaadetiste kaudu, väljendades seeläbi ka emarolli. Igal pühapäeval korduvad tegevused aitavad neil luua emotsionaalset kuuluvustunnet, mis aitab paremini toime tulla karmide töötingimuste, ühiskonna hoiakute ja lähedastest eemalolekuga.

Antud teema uurimine pakkus mulle väga mitmekülgse kogemuse. Välitööperiood arendas mind nii antropoloogi kui ka inimesena, esitades mitmeid väljakutseid. Fotoessee loomine oli mitmekihiline protsess, kus lisaks väljalt saadud andmete analüüsimisele oli vaja ka fototöötluse ja digitaalse fotoessee kujundamise oskusi. Kõige suuremaks väljakutseks kujunes siiski katusteksti koostamine, mille käigus tuli korduvalt läbi mõelda, kuidas koduabiliste teemat kompleksselt käsitleda ning samas fookust hoida ja oma tööd piiritleda. Uurimisprotsessi käigus tõstatusid mitmed huvitavad uurimisteemad tulevikuks, sealhulgas hargmaine emadus, enesekuvandi loomine sotsiaalmeedias ja lähisuhete loomise väljakutsed sihtriigis.

Lõpetuseks rõhutan, et minu magistriprojekti väljundiks oleva fotoessee eesmärk on tõsta ühiskondlikku teadlikkust, tuues esile koduabilistena töötavate naiste elu mitte ainult nende töö, vaid eelkõige vaba aja kaudu. Soovin kujutada neid kuuluvuse loomise ja väljendamise kontekstis

inimestena, kes suudavad hoolimata igapäevaelu raskustest ja väljakutsetest tunda rõõmu pühapäevastest koosolemisest. Usun, et fotoessee pakub huvitava sissevaate Küprosel koduabilistena töötavate naiste ellu ning inspireerib vaatajat mõtisklema mitte ainult hooletöö tegijate rolli üle ühiskonnas, vaid ka rände ja selle mitmekesiste mõjude üle laiemalt.

KASUTATUD ALLIKAD

AAA Statement on Ethics. *American Anthropology Association.* Kasutatud 20.10.2024, https://americananthro.org/about/policies/statement-on-ethics/

Abbots, E.-J. (2016). Approaches to Food and Migration: Rootedness, Being and Belonging. J. Klein ja J. Watson (toim), *The Handbook of Food and Anthropology* (lk 115–132). https://doi.org/10.5040/9781474298407.0013

Angeli, D. (2016). *Demand in the context of trafficking in human beings in the domestic work sector in Cyprus.* European University Institute. Kasutatud 15.10.2024, https://cadmus.eui.eu/handle/1814/41925

Annist, A., Cubrero, C., Jõesalu, K., Järv, E. ja Kaaristo, M. (2017). Antropoloogia metodoloogia. A. Annist ja M. Kaaristo (toim), *Sotsiaal-ja kultuurantropoloogia: Õpik Kõrgkoolidele* (lk 60-96). Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Anthias, F. (2002). Where do I belong? Narrating collective identity and translocational positionality. *Ethnicities, 2*(4)*,* 491–514. https://doi.org/10.1177/1468796802002004030 1

Aull Davies, C. (2007). *Reflexive Ethnography: A Guide to Researching Selves and Others.* London: Routledge.

Basch, L., Glick Schiller, N. ja Szanton Blanc, C. (2003). *Nations Unbound. Transnational projects, potscolonial predicaments and deterritorialized nation-states.* New York: Routledge.

Bell, V. (1999). Performativity and Belonging: An Introduction. *Theory, Culture & Society*, *16*(2), 1-10. https://doi.org/10.1177/02632769922050511

Bignante, E. (2010). The use of photo-elicitation in field research. Exploring Maasai representations and use of natural resources. *EchoGéo, 11,* 1-20. https://doi.org/10.4000/echogeo.11622

Bushnell Kyriakides, S. (2024). Philippine Foreign Secretary strengthens ties in Cyprus. *Kathimerini Cyprus*, 21.juuni. Kasutatud 10.01.2025, https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/philippine-foreign-secretary-strengthens-ties-in-cyprus

Butler, J. (2011). *Bodies that matter.* New York: Routledge.

Christodoulou, J. ja Padrós, M. (2008). Introduction. The Mediterranean Institute of Gender Studies (toim), *Integration of female migrant domestic workers: strategies for employment and civic participation* (lk 7-9). Nicosia: University of Nicosia.

Christou, A. ja Kofman, E. (2022). *Gender and migration.* IMISCOE Research Series. Cham: Springer.

Collier, J. ja Collier, M. (1986). *Visual Anthropology: Photography as a Research Method.* New Mexico: University of New Mexico Press.

Crowder, J.W. ja Cartwright, E. (2021). Thinking through the Photo Essay: Observations for Medical Anthropology. *Medicine Anthropology Theory*, *8*(1), 1-13. https://doi.org/10.17157/mat.8.1.5110

Eesti Teadlaste Eetikakoodeks. (18.12.2002). *Eesti Teadusagentuuri koduleheküIg.* Kasutatud 10.09.2024, https://etag.ee/teadusagentuur/dokumendid/eetikakoodeks2002/

European Social Survey koduleheküIg. (2024). Kasutatud 16.01.2025, https://www.europeansocialsurvey.org/

Governance of migrant integration in Cyprus. (2024). Euroopa Komisjon. Kasutatud 03.11.2024, https://migrant-integration.ec.europa.eu/country-governance/governance-migrant-integration-cyprus_en

Hadjigeorgiou, N. (2022). The Invisible Impact of Frozen Conflicts: A Case Study of Foreign Domestic Workers in Cyprus. *Ethnopolitics*, *22*(2), 177–198. http://dx.doi.org/10.1080/17449057.2021.2014687

Hea teadustava. (24.10.2017). *Eesti Teadusagentuuri koduleheküIg.* Kasutatud 10.09.2024, https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2017/02/HEA-TEADUSTAVA.pdf

Hidalgo, L.A. (06.08.2018). *My life as a migrant worker – a photo essay.* Medium. https://medium.com/photography-for-social-changes/life-as-a-migrant-worker-a-photo-essay-1dc602e75a77

Hiers, W., Soehl, T. ja Wimmer, A. (2017). National Trauma and the Fear of Foreigners: How Past Geopolitical Threat Heightens Anti-Immigration Sentiment Today. *Social Forces*, *96*(1), 361–388. https://doi.org/10.1093/sf/sox045

In Dialogue with the Philippines, Experts of the Committee on Migrant Workers Commend Ratification of Key Labour Conventions, Raise Issues Concerning Exploitation by Recruitment Agencies and the Alleged Murder of a Filipina Domestic Worker Abroad. (2023). ÜRO. Kasutatud 13.01.2025, https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2023/03/dialogue-philippines-experts-committee-migrant-workers-commend

Iphofen, R. (2021). *Research Ethics in Ethnography/Anthropology.* Euroopa Komisjon. Kasutatud 10.10.2024, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/research-ethics-in-ethnography-anthropology_he_en.pdf

Kantaris, M. (2024). Access for domestic workers to labour and social protection – Cyprus. European Social Policy Analysis Network, Brussels: European Commission.

Koay, A. ja Ng, R. (19.04.2019). *Portrait Mode: A day off in the life of a foreign domestic worker in S'pore.* Mothership. https://mothership.sg/2019/04/portrait-mode-foreign-domestic-worker-day-off-filipino-maid-helper/

Koduabiliste konventsioon nr 189 (05.09.2013). *ILO kodulehekülg.* Kasutatud 17.11.2024, https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C189

Krase, J. ja Shortell, T. (2021). Story-Making and Photography: The Visual Essay and Migration. K. Nikielska-Sekula ja A. Desille (toim) *Visual Methodology in Migration Studies.* IMISCOE Research Series. Cham:Springer. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-030-67608-7_8

Mapa, C.D.S. (2024). *2023 Overseas Filipino Workers (Final Results).* Philippine Statistic Authority. Kasutatud 10.10.2024, https://psa.gov.ph/content/2023-overseas-filipino-workers-final-results

May, V. (2011). Self, Belonging and Social Change. *Sociology*, *45*(3), 363–378. https://doi.org/10.1177/0038038511399624

Minimum Wage Order. *Küprose Töö- ja Sotsiaalkindlustusministeeriumi kodulehekülg.* Kasutatud 04.01.2025, https://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dlr/dlr.nsf/All/8DDF77319A9B6A17C22586E10038EA08?OpenDocument

Murphy, C. (2013). The enduring vulnerability of migrant domestic workers in Europe. *The International and Comparative Law Quarterly*, *62*(3), 599–627. https://doi.org/10.1017/S0020589313000195

Norman, A. (2023). The truth for Cyprus' domestic workers. *Cyprus Mail*, 18.september. Kasutatud 15.11.2024, https://cyprus-mail.com/2023/09/18/the-truth-for-cyprus-domestic-workers

Opiniano, J.M. ja Ang, A.P. (2024). *The Philippine's Landmark Labor Export and Development Policy Enters the Next Generation.* Migration Policy Institute. Kasutatud 02.11.2024, https://www.migrationpolicy.org/article/philippines-migration-next-generation-ofws

Parreñas, R. S. (2000). Migrant Filipina Domestic Workers and the International Division of Reproductive Labor. *Gender and Society*, *14*(4), 560–580. http://dx.doi.org/10.1177/089124300014004005

Pavlou, V. (2014). *A very special vulnerability: Migrant domestic workers in Cyprus.* European University Institute. Kasutatud 15.11.2024, https://blogs.eui.eu/grase/a-very-special-vulnerability-migrant-domestic-workers-in-cyprus/

Peng, Y. ja Wong, O. M. H. (2013). Diversified transnational mothering via telecommunication: Intensive, Collaborative, and Passive. *Gender and Society*, *27*(4), 491–513. http://dx.doi.org/10.2307/23486647

Pink. S. (2009). *Doing Sensory Ethnography.* London: SAGE Publications.

Pink, S. (2013). *Doing Visual Ethnography.* London: SAGE Publications.

Sayres, N. J. (2007). An analysis of the situation of Filipino domestic workers, ILO. Kasutatud 02.11.2024, https://www.ilo.org/publications/analysis-situation-filipino-domestic-workers-0

Seljamaa, E.-H. (2017). Osalusvaatlus. M.Metsvahi (toim), *Folkloristlikud välitööd* (lk 108-123). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Slaby, J. ja von Scheve, C. (2019). Introduction. J.Slaby ja C. von Scheve (toim), *Affective Societies: Key Concepts* (lk 1-24). New York: Routledge.

Soco, A. (2011). Relationales of Identity: "Sameness" and "Difference" among Filipino Migrant Domestic Workers. *Philippine Sociological Review*, *59*, 67–86.

Spradley, J.P. (1979). *The Ethnographic Interview.* Orlando: Holt, Rinehart and Winston.

Spradley, J.P. (1980). *Participant Observation.* Orlando: Holt, Rinehart and Winston.

Statistics Explained. Enforcement of immigration legislation statistics. (2024). Eurostat. Kasutatud 02.11.2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Enforcement_of_immigration_legislation_statistics

Sutherland, P. (2016) The Photo Essay. *Visual Anthropology Review, 32*(2), 115-121.

Zervidou, M. (2008). National Report: The Case of Cyprus. *Integration of female migrant domestic workers: strategies for employment and civic participation* (lk 33-63). The Mediterranean Institute of Gender Studies. Nicosia: University of Nicosia Press.

Trimikliniotis, N. ja Pantelides, P. (2003). Mapping discriminatory landscapes in Cyprus: Ethnic discrimination in the labour market. *Cyprus Review 15*, 121-146.

Vertovec, S. (2009). *Key Ideas. Transnationalism.* New York: Routledge.

Who are the women on the move? A portrait of female migrant workers. (2020). ILO. Kasutatud 02.11.2024 https://ilostat.ilo.org/blog/who-are-the-women-on-the-move-a-portrait-of-female-migrant-workers/

Wickwire, M. (2018). *Together Apart.* Manifest Media. https://www.manifestmedia.de/togetherapart

World Migration Report. (2024). ÜRO. Kasutatud 02.12.2024, https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024

Yuval-Davis, N. (2006) Belonging and the politics of belonging, *Patterns of Prejudice*, *40*(3), 197-214. https://doi.org/10.1080/00313220600769331

Yuval-Davis, N. (2010) Theorizing identity: beyond the 'us' and 'them' dichotomy, *Patterns of Prejudice*, *44*(3), 261-280. https://doi.org/10.1080/0031322X.2010.489736

VM = Välitöömaterjalid autori valduses:

Välitööpäevik, 2024, Nicosia, Küpros.

Intervjuude transkriptsioonid ja salvestused:

Fookusgrupi intervjuu, 14. aprill 2024, Nicosia, Küpros.

Intervjuu Ceciliaga, 21. aprill 2024, Nicosia, Küpros.

Intervjuu Estriga, 22. aprill 2024, Nicosia, Küpros.

Intervjuu Mariaga, 4. mai 2024, Nicosia, Küpros.

Intervjuu Annaga, 17. mai 2024, Nicosia, Küpros.

PHOTO ESSAY "SUNDAY IN NICOSIA: LEISURE TIME AND BELONGING AMONG FILIPINA DOMESTIC HELPERS IN CYPRUS"

This master's research project focuses on the theme of belonging among Filipina domestic helpers in Cyprus, analyzed through their leisure-time practices. The primary output of the project is a digital photo essay titled "Sunday in Nicosia: Leisure Time and Belonging Among Filipina Domestic Helpers in Cyprus," presented in both Estonian and English.

The study aimed to address the following research questions: How do Filipina domestic helpers in Nicosia spend their leisure time? and How do they create and articulate a sense of belonging through their practices? Fieldwork was conducted during the spring of 2024 in Nicosia. To gather visual material, I employed photography as the primary method, mainly during participant observations. Additionally, I conducted individual semi-structured interviews with three domestic helpers and one community leader, a focus group interview involving ten domestic helpers, and informal conversations with approximately forty domestic helpers in urban spaces and on public transport. By combining these diverse methods, I was able to engage with the research topic in greater depth and situate the photographic material within the broader lived experiences of the participants.

The study's theoretical framework draws on the concepts of identity and belonging within the context of migration, with particular emphasis on performativity and the role of affect in the construction of a sense of belonging. Moreover, the project explores the theme of transnational motherhood, a central aspect in the lives of many study participants.

Working abroad as a domestic helper has been a common practice among Filipina women since the mid-1980s, involving hundreds of thousands of women annually. In Europe, the demand for domestic helpers from the Global South has been steadily increasing due to aging populations and a growing need for care work. In Cyprus, domestic helper migration has been regulated since the early 1990s, requiring workers to sign an employment contract prior to entry. According to these contracts, domestic helpers work six days a week and live mostly in their employer's household, rendering them almost invisible to the public most of the week. However, on Sundays, the streets of Nicosia

transform as thousands of domestic helpers step out of their everyday work and living spaces to gather with compatriots and spend their leisure time together.

Through these Sunday practices, the participants express multiple identities and forms of belonging – as women, mothers, domestic workers, migrants, Catholics, and Filipinas – both on an individual and collective level. Attending Sunday mass at the Catholic church, eating and sharing Filipino cuisine, engaging in folk dancing, singing karaoke, and following TikTok dance videos are some of the ways in which domestic helpers spend their Sundays together. Alongside the national Filipino community, emotionally grounded friendship groups also play a significant role in creating support networks. Furthermore, they maintain connections to home through social media and monthly remittances, which also serve as an extension of their maternal role. These practices and sense of belonging allow domestic helpers to cope with the challenges of demanding working conditions, marginalization, and the emotional strain of being separated from their families.

The narrative structure of the photo essay centers on how domestic helpers spend a single Sunday, from morning to evening. Drawing on data collected during several Sundays of fieldwork, I composed one Sunday, dividing the narrative into five chapters. Each chapter focuses on a location important to Filipina domestic helpers and highlights the activities that take place there. Additionally, I present an individual woman's story in each chapter, offering a deeper insight into the complexities of their lives. The goal of the photo essay is to raise public awareness by portraying the lives of domestic helpers not only through their work but, more importantly, through their leisure-time practices. I aim to represent them as individuals who actively create and express joy and belonging, despite the challenges and hardships of their everyday lives.

Conducting this research was an immensely multifaceted experience. Fieldwork enabled me to develop both as an anthropologist and as an individual, presenting a range of challenges. Developing the photo essay was a multilayered process, requiring not only the analysis of field data but also the application of photo editing and digital design skills. However, the most challenging part was writing the accompanying text, which involved repeated critical reflection on how to address the topic while maintaining analytical focus and clarity of scope. The research process also inspired several potential topics for future studies, including transnational motherhood, the construction of self-representation on social media, and relationships between domestic helpers and their employers.

I believe that this photo essay provides an engaging and insightful lens into the lives of Filipina domestic helpers in Cyprus. It encourages the viewer to reflect not only on the societal roles of care workers but also on the broader implications of migration and its multiple dimensions.

Link to the photo essay: https://new.express.adobe.com/webpage/UAweJp5RafEnt

LISAD

Lisa 1. Koduabilise töölepingu näidis

CONTRACT OF EMPLOYMENT

This Agreement done on..... between:

Name:..... Surname:.....

Identity Card Number: .....

Address: 1. .....
(Employer's primary residence address)

2. .....
(Employer's secondary residence address)

Telephone Number ..... Mobile Phone Number.....

Employer's Registration Number (Social Insurance): .....

hereinafter in this Agreement referred to as "the Employer", on the one part

and

Name:..... Surname:.....

Nationality:..... Gender.....

Passport Number:..... Address Abroad:.....

hereinafter in this Agreement referred to as "the Employee", on the other part, includes the following:

1. Post/ Occupation, duration of this agreement and terms of employment:

A. Position

The Employer shall employ the Employee as a domestic worker and the Employee accepts and agrees to such employment, in accordance with the terms and conditions set forth in this Agreement. Housework means every housework performed in the Employer's primary residence and/or any secondary residence.

B. Duration of this Agreement

This Agreement shall be in effect for..... (months/years) from ..... (date) to.....(date), subject to prior termination under the terms and conditions provided by this Agreement.

C. Terms of Employment

(a) The Employee's entry, residence and employment shall be subject to the provisions of the Aliens and Immigration Law and the relevant Regulations, as they may be amended from time to time.

(b) The Employer shall deposit to the Civil Registry and Migration Department or to the District Offices of the Aliens and Immigration Unit of the Police, a bank guarantee for the amount of €....., for any travel expenses which may arise in case of repatriation of the Employee.

(c) The Employee shall, upon arrival to Cyprus, and before he/she is granted a Residence and Employment Permit, undergo medical examinations to verify that he/she is free of contagious diseases. The costs shall be paid by the Employer.

(d) This Agreement shall be terminated in the event that the Director of the of Civil Registry and Migration Department declines to grant a Residence/Work Permit to the Employee, in accordance to the Aliens and Immigration Law.

(e) The terms contained in the Residence/Work Permit shall form part of this Agreement and shall be binding on both contracting parties.

(f) Export of currency shall be subject to the provisions of the Exchange Control Law, Cap. 199, including any additional conditions which may be imposed by the Central Bank of Cyprus.

(g) Any dispute arising in connection to this Agreement shall be governed by the legislation of the Republic of Cyprus in force on the day when the dispute arises.

2. <u>The Employee:</u>

(a) Shall not, while this Agreement and his/her Residence and Work Permit are in force, be entitled to perform any other duties, nor shall he/she be entitled to work at the same time with another employer other than the specific household.

(b) Shall perform his/her duties and/or other related duties assigned to him/her and shall use the best of his/her abilities, skills and experience, in accordance to the Employer's instructions and/or any of the Employer's authorised representatives, subject to the terms of this Agreement.

(c) Shall not divulge or disclose at any time or in any way communicate any confidential information and any other matters concerning the Employer.

(d) Shall conduct himself/herself at all times with decency and propriety and in particular he/she shall obey and comply with the laws and regulations of the Republic of Cyprus.

2.1 Remuneration, Hours of Work and fringe Benefits

A. Remuneration/allowances and working hours

The Employer shall pay the Employee, during the term of this Agreement, a monthly gross salary of €…… payable at the end of each month.

Of the above amount a percentage of ……..% shall be deducted for Social Insurance purposes together with any deductions provided for accommodation and meals and 50% of the cost for health insurance.

The Employee shall work for 6 days per week for 7 hours per day, either during the day or night as may be required by the Employer from time to time. The Employer shall be obliged to keep record of the working hours.

B. Annual Leave

The Employee shall be entitled to 24 working days annual leave with full pay, in accordance to the Annual Leave Laws of 1967 to 2002, as these are amended from time to time.

C. Sick Leave

The Employee shall be entitled to a 30-day sick leave with full pay. The Employer shall be obliged to pay the difference between the sick leave allowance paid by the Social Insurance Services and the total monthly salary. The first 3 days of sick leave shall not be compensated except where the Employee is hospitalized in a private clinic/hospital.

D. Public Holidays

The Employee shall be entitled to the following official public holidays with full pay:

1. 1st of January
2. 6th of January
3. Easter Saturday
4. Easter Monday
5. 1st of May
6. 15th of August
7. 1st of October
8. 25th of December
9. 26th of December

3. <u>The Employer:</u>

A. Accommodation and Food

The Employer is obliged to provide to the Employee suitable accommodation inside his/her house or elsewhere and food. Where the Employer is providing accommodation and food, he/she is entitled to deduct out of the gross salary of the Employee 10% for accommodation and 15% for food respectively.

B. Insurance

The Employer shall be obliged to:

(a) Have an Employers Liability Insurance.

(b) Provide to the Employee primary and secondary medical care. The cost for the health insurance shall be paid equally by the Employer and the Employee. The way in which the contribution will be paid by the Employee, shall be agreed upon with the Employer and may be paid in monthly installments or in one payment as a lump sum.

C. Bank Account

The Employer is obliged to open a bank account in Euro solely and exclusively credited in the name of the Employee, for the purpose of depositing the Employee's salary at the end of each month. A copy of the bank account must be submitted to the Civil Registry and Migration Department and/or the Aliens and Immigration Unit of the Police and the competent Services of the Ministry of Labour, Welfare and Social Insurance, whenever requested.

D. <u>Deductions</u>

The Employer shall not deduct, either directly or indirectly, from the Employee's salary:

(a) any fees or any part thereof paid / to be paid to the Government of the Republic of Cyprus in respect to the issuance of a Residence and Employment Permit,

(b) all or any part of the Employee's travelling expenses of first arrival to the Republic of Cyprus and repatriation in the framework of this Agreement,

(c) any fees or any part thereof paid to an Employment Agency.

E. Social Insurance

The Employer shall be obliged to pay regularly to the Social Insurance Fund the contribution for the Employee' benefit and all other contributions to any other Funds for which the Social Insurance Services are responsible to collect, in compliance to the provisions of the relevant Social Insurance Legislation. The Employer will undertake to make the necessary arrangements with the District Social Insurance Office.

4. <u>Termination of Contract</u>

The Contract of Employment may be terminated:

(a) Upon a mutual agreement between the Employee and the Employer, provided that a release document is completed and signed by both parties, in the presence of witnesses. The mutual termination of the contract may be done at any time after a mutual agreement.

The release agreement allows the employee to search for employment for a period of one (1) month. During the aforementioned period the employee may stay and work at the house of his/her employer, unless there is a mutual agreement for immediate termination. In such a case the Employee shall be obliged to inform the District Aliens and Immigration Unit in respect to his/her temporary address.

(b) Upon a one-month (1) notice given by either party under the terms and conditions of the Termination of Employment Laws of 1967 to 2002, as these are amended from time to time. During the notice period, the Employer shall facilitate the Employee while searching for employment.

(c) Forthwith without notice, in accordance with section 5 of the Termination of Employment Law.

(d) Where the employee is absent from his work due to sick leave, which is not attributed to an accident covered under the Industrial Accidents Act, for more than one month. In such a case, the Employer shall have the right to terminate the employment of the Employee and to make arrangements for the Employee's repatriation if his/her state of health so permits. The Employer shall have no other obligations against the Employee.

(e) In the case of a labour dispute between the Employee and the Employer. In such a case one of the two parties or both parties separately, may submit in writing a relevant complaint to the District Aliens and Immigration Unit of the Police, as well as the Department of Labour Relations for examination by the Labour Disputes Committee. In the case of criminal offences, all complaints shall be submitted to the Police Station of the area where the alien is residing.

In witness whereof the contracting parties have set their signature in the presence of witnesses on the date first above mentioned.

Witnesses:	**The Contracting Parties:**
1. (Signature)……	1. Employer……
(Name in Full)……..	(Signature) ……
	(Name in Full)……
2. (Signature)……	2. Employee……
(Name in Full)……..	(Signature) ……
	(Name in Full)……

EMPLOYER'S STATEMENT OF COMPLIANCE IN ACCORDANCE TO THE EMPLOYER'S OBLIGATION TO INFORM EMPLOYEES OF THE TERMS OF THEIR CONTRACT OR WORK RELATIONSHIP LAW OF 2000

I, ……in my capacity as Employer in this Contract of Employment, hereby declare that I will comply with the provisions of the Employer's Obligation to Inform Employees of the Terms of their Contract or Work Relationship, Law of 2000, and I will supply the Employee with a copy of the Contract of Employment.

Date:……	Employer:
	(Signature)……..
	(Name in Full)……..

Lisa 2. Küsimuskavad koduabilise ja kogukonna aktivisti küsitlemiseks

INTERVIEW QUESTIONS FOR DOMESTIC WORKER

AGE:

REASONS/BACKGROUND

1. Where are you from? How long have you been in Cyprus?
2. Can you briefly describe your life back in your homeland? What did you do for a living? What was your everyday life like?
3. How did you end up in Cyprus? Have you lived anywhere else before?
4. Why did you come to Cyprus? (e.g., to earn more money, to get to Europe, to send money back home)
5. Are you in Cyprus to earn money for a specific purpose? Could you tell me more about that?

WORK/EVERYDAY LIFE

6. What is your everyday life like at work? What kind of tasks do you have as a domestic worker?
7. How is your relationship with your employer, as well as with their relatives and friends?
8. What do you like about being a domestic worker in Cyprus? What don't you like? (Please share a story if you have one.)
9. What has been your biggest challenge living in Cyprus? What do you like or dislike here? (Please share a story if you have one.)

FAMILY/COMMUNICATION

10. How do you keep in contact with your family and friends back home? Are you interested in what is happening in your country? Do you read the news, etc.?
11. What do you miss the most about being far from your home country?
12. Have you visited your home country? How do you feel when you're back there?

COMMUNITY/BELONGING

13. Have you ever felt discriminated against? (Please share a story if you have one.) How did you feel about it?
14. Have you ever felt lonely while being far from your home country?
15. Do you have friends here? Where are they from? What do they do?
16. Is it important to you to have connections with people from your own ethnic group here? Why?
17. Do you feel there is a community of domestic workers? Do you participate in community activities?
18. What kind of activities do you enjoy participating in with the group? Can you describe any event that you have taken part in?
19. Is it important for you to learn Greek and get to know the local culture?

LEISURE TIME

20. How much free time do you have? Is it enough for you?
21. What do you do during your leisure time? What brings you joy?
22. Is there anything you would like to do in your free time but don't have the time or resources for?

FUTURE

23. Are you planning to move back to your country one day?
24. How do you see your future? Is there something specific you want to accomplish?
25. What kind of dreams do you have? What is your biggest dream?

INTERVIEW QUESTIONS FOR COMMUNITY LEADER

ORGANIZATIONS

1. What types of community organizations exist for Filipinos in Cyprus?
2. Can you describe your role within your organization and its main activities?

3. How and when was the community formed?
4. What are the biggest challenges currently facing the community?

ACTIVITIES

5. What are the main activities and events organized by the community?
6. How active are the community members in these activities?
7. Who typically participates in these activities?

DOMESTIC WORKERS

8. What support systems are in place for Filipino domestic workers within the community?
9. How do community events and activities cater to the needs of Filipino domestic workers?
10. What challenges do Filipino domestic workers face in feeling a sense of belonging in Cyprus?
11. How can the community better support and integrate Filipino domestic workers?

FUTURE

12. What are your hopes and plans for the future of the community?

Lisa 3. Informeeritud nõusoleku vorm

University of Tartu, Estonia

Visual anthropology research project „Asian domestic workers in Cyprus"

INFORMED CONSENT FOR INDIVIDUAL/JOINT INTERVIEWS

Please complete this form after you listened to an explanation about the research.

Title of Study: Ethnology and Applied Anthropology
Name and Contact Details of the Student: Eva Bürkland, eva.byrkland@gmail.com

Thank you for considering taking part in this research. If you have any questions arising from the explanation already given to you, please ask the student before you decide whether to join in. You will be given a copy of this Consent Form to keep and refer to at any time.

I confirm that I understand that by ticking each box below I am consenting to this element of the study. I understand that it will be assumed that unticked boxes means that I DO NOT consent to that part of the study.

1	I confirm that I have understood the explanation for the above study. I have had an opportunity to consider the information and what will be expected of me. I have also had the opportunity to ask questions which have been answered to my satisfaction and I voluntarily agree to take part in:	
	- an individual interview;	
	- joint interview.	
2	I consent to participate in the study. I understand that my personal information (gender/age) will be used for the purposes explained to me.	
3	I understand that my data gathered in this study will be pseudonymised and stored anonymously and securely.	
4	I understand that I will be able to withdraw my data up to 4 weeks after interview.	
5	I consent to my interview being audio recorded and understand that the recordings will be stored anonymously and will be used for specific future research purposes	
6	I understand that my participation is voluntary and that I am free to withdraw at any time without giving a reason.	

PHOTO/VIDEO REPRODUCTION RIGHTS FORM

This part refers to photographs that you supply, or photographs and videos that you allow Eva Bürkland to make, as part of the research project in which you are participating.

I confirm that I understand that by ticking each box below I am consenting to this element of the study. I understand that it will be assumed that unticked boxes means that I DO NOT consent to that part of the study.

1	I give my consent for these photographs and/or videos to be used for the research purposes.	
2	I give my consent for these photographs and/or videos to be reproduced for educational and/or noncommercial purposes in reports, presentations, publications, websites and exhibitions connected to the research project.	
3	I am aware that all visual materials will be securely stored by the researcher.	
4	I wish my identity to be kept confidential.	

Name of participant	Date	Signature
Student Researcher	Date	Signature

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eva Bürkland,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud fotoessee „Pühapäev Nicosias. Filipiinlastest koduabiliste vaba aeg ja kuulumine Küprosel“, mille juhendajad on Terje Toomistu ja Liivo Niglas, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Eva Bürkland

27.01.2025